

Gökbayrak

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 7
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.

SAHİBİ

DOĞU TÜRKİSTAN
KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
GENEL MERKEZ ADINA
Seyit TÜMTÜRK

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Oktay BOZKURT

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Ebubekir TÜRKSOY

EDİTÖR

M. Dursun SÜYDÜNLÜ
editor@gokbayrak.com

HABER MÜDÜRÜ
Abdulahkim SELÇUK

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Alimcan İNAYET
Prof. Dr. Metin KARAÖRS
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Prof. Dr. Uygur TAZÉBEY
Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI
Yard. Doç. Erkin EMET

REKLAM ve ABONE

Oktay BOZKURT
oktaybozkurt@gokbayrak.com
Gsm: 0535 461 38 93

2010 YILI ABONE BEDELİ

Yurt İçi Abone : 30 TL | Resmi Taahhütlü Abone : 60 TL
Avrupa : 25 Euro | Diğer ülkeler : 35\$

YURT İÇİ POSTA CEKİ

Oktay BOZKURT : 692046

BANKA HAVALEŚİ (EFT)

Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği
İş Bankası Kayseri Şubesi

TL TR 43 0006 4000 001 5300 1944272
EUR TR 22 0006 4000 002 5300 0172164
USD TR 28 0006 4000 002 5300 4059137
CHF TR 97 0006 4000 002 5300 4059156

İDARE YERİ & YAZISMA ADRESİ

Hoca Ahmet Yesevi Mh. Türkistan Evleri 44. Sk. 28/A
38090 Kocasinan / KAYSERİ - TÜRKİYE
Tel: (0352) 339 39 65 | Fax: (0352) 337 35 04
Web: www.gokbayrak.com
E-mail: gokbayrak@gokbayrak.com
ISSN 1303 - 5282

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazana aittir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlansın iade edilmez. İsim zikredilerek iktibas edilebilir.

tasarım **maart**
grafik & proje tasarım hizmetleri
www.maart.com.tr

baskı **Cihan Ofset**
cihanmekaoftset@gmail.com
0352 322 02 00

■ Ankara-Pekin İlişkileri ve Uygurlar

Seyit TÜMTÜRK

Abdulcelil TURAN
Yenidoğan Mh. 41. Sk. No: 7
Daire: 4 Zeytinburnu - İST.

TEMSİLCİLİKLERİMİZ	ADI SOYADI	TELEFON	FAX	CEP TEL
GENEL MERKEZ	OKTAY BOZKURT	0.352 339 39 65	0.352 337 35 04	0.535 461 38 93
ANKARA ŞUBE	HAYRULLAH EFENDİGİL	0.312 473 00 83	0.312 473 00 83	0.535 735 05 40

YURT DIŐI TEMSİLCİLİKLERİMİZ

ALMANYA	DOLGUN İSA	0049 179 651 98 60
ALMANYA	DİLŞAD HAZNECİ	0049 172 999 23 32
AVUSTURALYA	HÜSEYİN HASAN	00411 492 01 19
AMERİKA	NURY TURKEL	00202 255 68 48
AMERİKA	GULAMETİN PAHTA	00516 542 46 69
İNGİLTERE	ENVER TOHTI	0044 078 631 160 77
MAKEDONYA	OĞULLAR DERNEĞİ	0038971 49 49 49
HOLLANDA	SADIKJAY SELEY	006 458 58 110
İSVİÇRE	KARAHAN ENDİLLİ	0041 48 49 54 707
KANADA	RUKİYE TURDİŐH	001 647 210 66 56
KANADA	KAMİL TURSUN	001 780 665 20 34
KANADA	TUYGHUN ABDULVELİ	00416 878 58 60
KAZAKİSTAN	KHAHRİMAN GOJAMBERDİ	0073272 - 280670
KİRGİZİSTAN	ROZİMEHMET ABDULBAKİEV	00996-312-240616
S.ARABİSTAN	SİRAJİDDİN AZİZİ	00966 54511612
JAPONYA	İLHAM MAHMUT	08145 827 28 44

YURT İÇİ TEMSİLCİLİKLERİMİZ

AYDIN	ÖZGÜR SEÇKİN	0537 935 42 14
AFYON	ERHAN SOLMAZ	0505 579 06 58
ANTALYA	ERDOĞAN KİRMİZİOĞLU	0505 866 06 06
BURSA	CANER KARA	0539 837 14 28
BURSA	OĞUZ EMRE BAYRAK	0506 564 13 27
ÇANAKKALE	İLİYAS ÇOLAK	0543 274 22 04
DENİZLİ	SELAMİ ÇAĞDAŞ	0554 840 13 03
ESKİŐEHİR	UMMUHAN AKA	0543 849 97 68
ESKİŐEHİR	CANAN TÖREN	0545 432 53 65
MARMARİS/MUĞLA	AHMET YILMAZ	0543 594 51 11
FETHİYE/MUĞLA	ALİ DEMİRTAŐ	0533 623 32 42
GAZİANTEP	MEHMET YILDIZGİL	0546 946 32 73
GAZİANTEP	ALPER KAYA	0507 771 42 48
HATAY	M.ÖNER ÇETİNKAYA	0532 205 02 11
HATAY	YAĞIZ KIZILKAYA	0506 523 16 56
İSTANBUL	GÜRHAN ATAN	0555 253 41 52
İSTANBUL	MUHAMMET EBZAL	0533 961 73 16
İSTANBUL	HÜLYA YILDIRIM	0537 593 82 86
İZMİR	ALİ ÇAĞIN	0536 410 87 48
KARAMAN	AHMET SEYFİ ESER	0542 436 77 30
K.MARAŐ	OSMAN TOPAL	0542 675 64 10
K.MARAŐ	ALPARSLAN KENGER	0542 323 86 42
KİRŐEHİR	HAKAN KARAKAYA	0544 614 78 14
KARS	ÜMİT ÖZTÜRK	0506 625 67 00
KONYA	MEHMET UĞURLU	0536 629 87 82
NİĞDE	REMZİ KILIÇ	0536 467 09 19
NİĞDE	BAHADİR ÇELİKBAŐ	0542 594 48 94
SAMSUN	ADEM BAHADİR	0544 246 55 55
ŐANLIURFA	İMAM HÜSEYİN SAVAŞ	0505 463 63 63
TRABZON	HASAN UZUN	0532 351 72 61
TRABZON	YUSUF ZİYA SOYTÜRK	0532 472 24 20
TRABZON	ÜMİT ÖZTÜRK	0506 625 67 00
VAN	MUSTAFA ARIK	0545 487 47 37
ZONGULDAK	MEHMET DURMAZ	0535 580 84 06

Eşsiz Tadı Adında Saklı

www.gulsangida.com

www.meysu.com.tr

İçindekiler

globalpost™

■ KAŞGAR, Çin - Kaşgar'da neler oluyor?

McLaughlin .E. KATHLEEN

12

■ Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan

Turgay DÜĞEN

13

■ Unutulan Vatan Doğu Türkistan

Öner ÇETİNKAYA

15

■ Hoten İslam Hükümetinin Maliye Nazırı
Muhammed Kasım Damollam

Abdulcelil TURAN

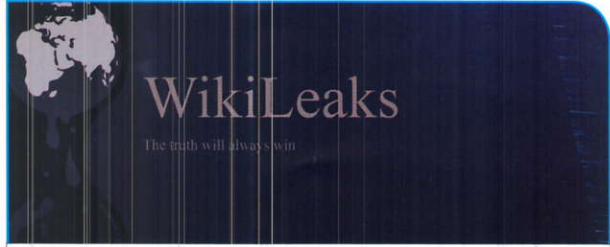
16

■ FIFA, Çinin Çirkin Rejiminin Bu Güzel
Oyuna Ev Sahipliği Yapmasına İzin Verme

Craig REEDIE

18

■ Wikileaks ve Uygur

Henryk SZADZIEWSKI

19

■ Kırgızistan ayaklanmasının Çin'in Sincan(Doğu
Türkistan) Politikası üzerindeki etkisi

www.unhcr.org

21

■ Doğu Türkistan'dan Haberler

Gökbayrak

23

■ Faaliyetlerimiz

Gökbayrak

26

■ Şarkı Türkistan Tarihi

M.Emin Buğra

31

ANKARA –PEKİN İLİŞKİLERİ VE UYGURLAR

Seyit TÜMTÜRK / Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardımcısı

1997 sonrasında hareketlenmeye başlayan, geçtiğimiz yıl Temmuz ayında Doğu Türkistan'da yaşanan olaylar ile birlikte kopma noktasına gelen Türk-Çin ilişkileri, son aylarda artan karşılıklı üst düzey diplomatik ziyaretlerle hızla gelişiyor. Bu çerçevede, Çin'in Urumçi olayları sonrası gerginleşen Çin-Türkiye ilişkilerini düzeltmek ve Türkiye'de zedelenmiş imajını yeniden oluşturmak amacıyla geçtiğimiz ay "Türkiye'de Çin'i Yaşayın" etkinlikleri düzenlenmiştir. Söz konusu etkinliklerin bir bölümü olan Türk düşünce kuruluşlarındaki uzmanların Çin düşünce kuruluşlarını ziyaret etmesi ve aynı şekilde Çinli uzmanların Türk düşünce kuruluşlarını ziyaret etmesiyle birlikte, iki ülke ilişkilerini güçlendirecek toplantıların düzenlenmesi planlanmaktadır. Çin'in düşünce kuruluşları, 1950'li yıllarda kurulmaya başlamıştır ve bine yakın kuruluşun çoğu da devlete bağlı biçimde faaliyetlerini yürütmektedir. Soğuk Savaş boyunca Çin'in dış politikasında önemli rolleri üstlenen Çin düşünce kuruluşları, Soğuk Savaş sonrasında da dünya çapında araştırma ve fikir üretmeye devam etmektedir. Türkiye'ye nispeten güçlü konumda olan Çin düşünce kuruluşlarında çalışan uzmanların arasında Türkiye uzmanları çok azdır. Mevcut 5-6 Türkiye uzmanının yalnızca birkaçı Türkiye'deki gelişmeleri Türkçe olarak ve diğerleri de İngilizce ve Rusçadan takip etmektedir. Türk-Çin resmi düşünce kuruluşları ve uzmanların karşılıklı ziyaretleri, her iki ülkenin Dışişleri Bakanlıklarına bağlı stratejik merkezleri arasında gerçekleşiyordu. Sivil düşünce kuruluşları arasındaki ilişkiler ilk defa 2000-2005 yılları arasında ASAM'da (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi) ve Çin'in Dışişleri Bakanlığı ile Çin Genelkurmaylığı'na bağlı düşünce kuruluşları tarafından gerçekleştirilmişti. Türk-Çin düşünce kuruluşları ve uzmanları arasındaki toplantılar, daha çok kendi ülkelerinin küresel ve bölgesel sorunları veya bazı konular üzerinde görüş beyanıyla sınırlı kalmış, Türk-Çin ilişkileri konusu yoğun bir şekilde işlenmemiştir. Bunun nedeni uluslararası siyaset, ekonomik arka planlar ve her iki ülkenin dış politika önceliklerinin farklı olmasıdır,

bir diğer mesele de ikili ilişkileri olumsuz etkileyerek Türkiye aleyhine gelişen ikili ticaret ilişkileri ve Doğu Türkistan sorunudur. ASAM'ın çöküşüyle Türk-Çin düşünce kuruluşları arasındaki karşılıklı ziyaretler ve ilgilenilen konular üzerinde toplantılar düzenlemek gibi faaliyetler azalmıştır. Urumçi olayları Çin yönetiminin hem Doğu Türkistan meselesi hem de Türkiye politikasını yeniden düşünmesine sebep olmuştu. Bunun üzerine Pekin Hükümeti Mayıs 2010'da "Uygur açılımı" politikasını uygulamaya başlamış ve Türkiye'ye yönelik "Türkiye'de Çin'i Yaşayın" projesini başlatmıştır. Bu çerçevede Çin düşünce kuruluşları USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu) ve TÜRKSAM (Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi) gibi Türk düşünce kuruluşlarını ziyaret etmek ve birlikte ikili ilişkileri ilgilendiren konularda görüşmeler gerçekleştirilmesini planlamıştır. Çin düşünce kuruluşlarının USAK'ı tercih etmesinin nedeni, USAK'ın Türk dış politikasında etkili olması ve TÜRKSAM'ı tercih etmesi ise, TÜRKSAM'ın Doğu Türkistan meselesi ile ilgilenmesidir. Bu bağlamda 18 Ekim 2010 tarihinde Çin düşünce kuruluşlarının uzmanları TÜRKSAM ile Türkiye-Çin İkili İlişkileri ve Orta Doğu Barış Görüşmeleri konulu ve USAK ile de, Uluslararası Sistemin Yeniden Yapılandırıldığı Bir Ortamda Türkiye-Çin İlişkileri konulu konferansları gerçekleştirmiştir. Bundan önce USAK Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Kamer Kasım'ın başkanlığında ve bazı Türk düşünce kuruluşlarının uzmanlarından oluşan bir heyet Doğu Türkistan dâhil Çin'i ziyaret etmişti. Çin düşünce kuruluşlarının Türk düşünce kuruluşları ile ilişkilerini arttırmasının nedeni ve hedefini ise, Çin Halk Cumhuriyeti Basın Ofisi Başkan Yardımcısı Wang Zhongwei, 18 Ekim 2010'da USAK'ı ziyaret ederken ifade etmiştir. Wang Zhongwei, iki ülkenin düşünce kuruluşları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda USAK'ın Türk dış politikasında önemli rolünü önemsediyini ifade eden Wang Zhongwei, hedeflerini de ortaya koymuştur:

1. Karşılıklı strateji aklının geliştirilmesi,
2. İki ülke arasında gerçekçi işbirliği mekanizmaları hakkında araştırmaların yapılması,
3. Kültürel değişimin geliştirilmesi konusunda araştırmaların yapılması,
4. Bölgesel ve küresel sorunların çözümü bağlamında araştırmaların yapılması.

Söz konusu hedefler doğrultusunda geliştirilebilecek stratejilere de konuşmasında yer veren Wang Zhongwei, taraflar arasında döküman değişimi, ortak sorunların çözümü bağlamında araştırma yapılması, Çin'in Türkiye Büyükelçiliği'nin sürece katkılarıyla aktif bir şekilde dâhil olması ve benzer kuruluşlar arasında uzman değişiminin yapılmasının önemine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, geçtiğimiz Ekim ayı başında Ankara'ya resmî bir ziyaret gerçekleştiren Çin başbakanının ardından, Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 28 Ekim-2 Kasım 2010 tarihleri arasında beraberindeki işadamlarıyla birlikte Çin'e önemli bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ankara'da imzalanan ve ulaştırmadan enerjiye kadar uzanan geniş kapsamlı sekiz antlaşmaya ilave olarak, iki ülke arasında stratejik işbirliği konseyini kuracak yeni bir antlaşma imzalanmıştır. Türk ve Çin hava kuvvetleri arasında geçen Eylül ayında Konya'da gerçekleştirilen Anadolu Kartalı tatbikatının gösterdiği gibi, iki ülke arasındaki ilişkiler giderek hem derinleşiyor hem de çeşitleniyor. En önemlisi ise iki başkentteki siyasi elitler arasında artık siyasi güvenin tesis edilmiş olmasıdır. Bunun en önemli göstergesi ise iki ülke arasındaki en çetrefilli konuyu oluşturan Uygur Türkleri konusunda ulaşılan karşılıklı anlayıştır. Pekin ve Ankara, Uygur sorunu üzerinden gerginliği sürdürmek yerine, küresel sistemin yeniden yapılanma sürecinin kendilerine sunduğu işbirliği fırsatlarına odaklanmalarının çok daha önemli olduğunun farkına varmış görünmektedir. Pekin için Ankara ile kurulacak siyasi ve stratejik ilişkiden beklenen en önemli somut faydalardan biri, Doğu Türkistan'ın istikrarının sağlanmasında Türkiye'nin desteğinin alınmasıdır. Zira Türkiye, Uygurlar konusunda kendisini tarih ve insanlık önünde sorumlu hissetmekte ve gerektiğinde Çin ile ilişkileri germe pahasına Çin'deki Doğu Türkistanlı Müslüman azınlığın durumunu uluslararası platformlarda gündeme getirmekten çekinmemekte-

dir. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın olayları "adeta soykırım" diye nitelemesi bunun en somut göstergesidir. Pekin'in Davutoğlu'nun Çin ziyaretine Kaşgar'dan başlamasına onay vermesi, Çin'in Uygurlar konusunda Türkiye'nin hassasiyetlerini anladığını ve bu konuda Ankara'ya güvendiğini göstermektedir. İki ülke arasındaki yeni geçici uzlaşma, yani gizli siyasi mutabakat tam da bu olsa gerektir ki, Davutoğlu bunu "tarihin normalleştirilmesi" olarak nitelemektedir. Çin'i Türkiye'ye yaklaştıran birkaç temel motiften söz edilebilir. Birincisi, Türkiye artık soğuk savaş şartlarındaki gibi dış politikası NATO tarafından belirlenen edilgen bir aktör değildir. BM Güvenlik Konseyi'nden İKÖ'ye, G-20'den CICA'ya kadar pek çok uluslararası platformda farklı aktörlerle bağımsız ilişki kurma potansiyeline sahip yükselen bir güçtür. Böyle bir ülkeyi karşısına almaktansa, birlikte hareket etmek Çin için stratejik bir tercih haline gelmiştir. Özellikle Mavi Marmara olayında Ankara'nın gösterdiği devlet refleksi ve İran nükleer krizinin aşılmasında Türkiye'nin Brezilya ile birlikte kotardığı nükleer yakıt takası antlaşması, Çin üzerinde önemli etki yaratmış gözükmektedir. Dahası, Çin'e yakın komşu alanlardaki Afganistan ve Pakistan'da devam eden ABD ve NATO'nun askerî operasyonları bölgesel istikrarsızlık adına Çin'i inanılmaz derecede rahatsız etmektedir. Hem Çin hem de Türkiye'nin yakın dostu ve müttefiki olan Pakistan'ın geleceği de Ankara ve Pekin'i işbirliğine zorlamaktadır. Zira istikrarsız bir Pakistan, Batılı güçlerin bu bölgedeki yerleşmelerini meşrulaştıran bir işlev görmektedir. Diğer yandan İran, Çin'in petrol ihtiyacını karşılamada önemli bir role sahiptir. Ankara ve Pekin, İran'a yönelik muhtemel bir ABD-İsrail saldırısını bölgesel barışa ve kendi enerji güvenliklerine yönelik ciddi bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Oysa her iki ülke de dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri olarak barışa ve güvenilir enerji kaynaklarına ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla Çin ve Türkiye arasındaki işbirliğinin ekonomik ve güvenlik anlamında son derece sağlam ve realist temelleri mevcuttur.

Uygur Türkleri: Çatışmanın Değil, İşbirliğinin Zeminini

Daha temelde Çin hükümetini Uygurlar konusunda Türkiye'ye yaklaştıran temel fak-

tör ise bu bölgenin sahip olduğu jeopolitik ve stratejik özelliklerdir. Coğrafi olarak Doğu Türkistan, Çin'in Orta Asya'ya, hatta Batı'ya açılan kapısıdır. Bölge Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan dâhil sekiz ülke ile komşudur. Dahası bölge Çin'in en önemli yeraltı ve yer üstü kaynaklarına sahiptir. Resmî raporlara göre, bölge Çin'de bulunan toplam 168 maden çeşidinden 138'ine sahip. Bölgedeki petrol rezervleri Çin'in toplam rezervlerinin 1/3'ünü; doğalgaz ve taşkömüründe ise yüzde 40'ını oluşturuyor. Ayrıca Altay Dağları'nda altın madeni çıkarılırken, bölge uranyum gibi stratejik madenler bakımından da oldukça zengin. Tarımsal üretim bakımından da son derece verimli olan bölge, Çin'in kalabalık nüfusu için önemli bir gıda kaynağı durumundadır. Öte yandan Rusya ve diğer Orta Asya ülkelerinden Çin'e uzanan petrol ve doğalgaz gibi enerji nakil hatları da buradan geçmektedir. Tam da bu nedenlerle Çin, bölgedeki Müslüman Türk nüfusunun küçük protesto eylemlerini dahi sert bir şekilde bastırmaktadır. Daha önce Pan-Türkizmi en büyük tehdit olarak gören Çin yönetimi, 11 Eylül olaylarından sonra halkın kültürel taleplerini terörizmle özdeşleştirerek Batılı ülkelerin desteğini almaya çalışmaktadır. Deyim yerindeyse, bölgenin sahip olduğu doğal kaynaklar nedeniyle ekonomik gelişmesini sürdürebilmek açısından Çin, Doğu Türkistan'a "göbekten" bağlıdır. Ama aynı zamanda bölge Pekin'in "uyumlu toplum" söylemini yalanladığı ve en kritik anlarda ayaklanmalar baş gösterdiği için Çin'in yumuşak karnını da oluşturmaktadır. Oysa Türkiye son yıllarda Müslüman halklar nezdinde yükselen bir imaja sahiptir. Bu nedenle Türkiye'nin Uygur sorununun insani temelde ve Çin'in toprak bütünlüğü çerçevesinde çözülmesi gerektiğine ilişkin tutarlı politikası Çin tarafından da kabul görmektedir ve Pekin, Türkiye'nin bu yumuşak gücünden faydalanmak istemektedir.

Türk İnsanınin Tarihî Sorumluluğu

Çin yönetimi Türkiye'nin bölgeyle olan tarihsel, dinî ve kültürel bağlarını anlamaktadır. Artık Pekin, Türkiye'nin devlet ve özel sektör eliyle Doğu Türkistan'a girmesine de olumlu bakmaktadır ve bu fırsat değerlendirilmelidir. Bu çerçevede öncelikle, Türk işadamlarının en

kısa zamanda Urumçi, Kaşgar ve Turfan bölgelerine yönelik iş seyahati düzenlemeleri yerinde olur. Bölge her türlü yatırım için bakirdir. İkincisi, özellikle gıda, tekstil ve inşaat alanında yatırım ve iş imkânları son derece geniştir. Urumçi'deki inşaat faaliyetleri bile Türk müteahhitlik sektörüne yeni açılımlar sağlayacak boyuttadır. Ayrıca karayolu inşasında, havayolu işletmeciliğinde ve petrokimya alanında iş yapan firmalar için bölgede önemli yatırım fırsatları vardır. TİM, DEİK, TÜSİAD, TUSKON gibi ilgili kuruluşlar bölgeye yönelik iş ve yatırım imkânları için projeler geliştirmelidir. Öte yandan bölge ile sürekli bir işbirliği için ulaşım kolaylığı çok önemlidir. Davutoğlu'nun ziyareti sırasında bir an önce İstanbul-Urumçi arasındaki uçak seferlerinin başlatılması için Çin'le anlaşma yolları aranmıştır. İstanbul-Urumçi arası doğrudan uçuşla yalnızca beş saattir. Dahası, düzenli uçak seferleri karşılıklı ticareti ve turistik ziyaretleri de artıracaktır. İlişkiler geliştikçe, yatırımlar arttıkça Uygur halkının ekonomik durumu da düzelecektir. Ekonomik yoksulluk ve siyasi baskı nedeniyle bunalan bölge halkı için Türk şirketlerinin oralardaki varlığı onları psikolojik olarak da rahatlatacaktır. Kalıcı işbirliği ve pozitif bir anlayış için eğitim ve kültür alanında da işbirliği imkânları geliştirilmelidir. Örneğin Türk ve Çin üniversiteleri arasında karşılıklı değişim antlaşmaları imzalanıp, eğitim bursları ihdas edilebilir. Diğer yandan tarihî ilişkilerin canlandırılması açısından, şehirlerimiz arasında kardeş şehir antlaşmaları da yapılabilir. Örneğin Kaşgar ile Konya, Urumçi ile Bursa, İstanbul ile Şanghay kardeş şehir ilan edilebilir. Kısacası, bugünlerde Çin ile Türkiye arasında gelişen iyi ilişkiler ve karşılıklı güven ortamına dayanarak, Türk insanı genel anlamda Çin ile özelde ise kardeş Uygur halkının yaşadığı coğrafya ile her düzeydeki ilişkilerini geliştirmelidir. Böylece yüzlerce yıldır kopuk olan halklar arası iletişim de yeniden kurulacaktır. Unutmayalım ki; Türk dünyasının da İslam dünyasının da Doğu'daki jeopolitik sınırı bu bölgedir ve Çin ile açılan kanalları kullanarak İstanbul ve Kaşgar'ı yeniden buluşturmak bizim için tarihî bir sorumluluktur.

Türkiye-Çin İlişkilerinde Uygur Köprüsünün Rolü

Ocak ayı başında Çin Ticaret Bakanı Chen De Ming (Çin Dı Min) eşliğinde Çin'in 57 büyük şirketinden oluşan büyük bir heyet Türkiye'yi ziyaret etti. Çin Ticaret Bakanı Chen Deming'in ziyaretiyle yaşanan bir ilk, 1995 yılından beri ifade edilen, Türkiye'nin "Uygurlar iki ülkenin dostluk köprüsüdür" politikasını kabul etmesidir. 7 Ocak günü Başbakan Recep Tayip Erdoğan, Çinli Bakan Chen Deming'i kabul etmiş ve Uygur meselesi her zaman olduğu gibi gündeme gelmişti. Görüşme sırasında Uygur bölgesinde yaşanan olaylardan büyük üzüntü duyduğunu belirten Başbakan Erdoğan, "Çin'in toprak bütünlüğüne ve tek Çin'e saygı duyuyoruz. Toplumsal bütünlüğüne büyük önem veriyoruz" demişti. Uygurların Türkiye'de yaşayan akrabaları olduğunu belirten Başbakan Erdoğan, bu nedenle Uygurların huzur ve refahının önemli olduğunu, Uygurları iki ülke arasında dostluk köprüsü olarak gördüklerini ifade etmişti. Türkiye'nin Uygurlarla bağlarını saygıyla karşıladıklarını belirten Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, kendilerinin de Uygurları dostluk köprüsü olarak gördüklerini belirtmişti. Uygurlar, Sultan Alâeddin Eretna (1336–1352) ile Anadolu'ya yerleşmeye başlamıştır ve bugünde sayılarının az olmasına rağmen, Türkiye'ye göç etmeye devam etmektedirler. Urumçi olayları sonrası, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ve Devlet Bakanı Zafer Çağlayan, Türkiye'de 300 binden fazla Uygur vatandaş bulunduğuna dikkat çekmişti. Uygurların Türkiye halkı ile akrabalık bağları bulunmakla kalmamaktadır, aynı zamanda Türkiye'deki nüfus üzerinden belli bir kamuoyuna sahiptir. Türk siyasetçiler Çin Hükümeti'ne bu hassasiyeti anlatmaya çalışmıştır. Çinli Bakan Chen Deming'in bu hassasiyeti ne derecede anladığı ilerdeki zaman dilimi içerisinde anlaşılacaktır ancak Bakan Chen Deming'in şahsı adına gösterdiği anlayışın, ikili ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Uygur meselesi üzerinde Çin Hükümeti'nin de hassasiyeti vardır. Doğu Türkistan'ın asli unsuru olan Uygurlar, topraklarının işgal edilmesi ve 1884 yılında Çin yönetiminin idaresi altına alınmasının ardından bağımsızlık hareketini başlatmıştı. İrili ufaklı birçok ayaklanmanın sonu-

cunda, 1933 ve 1944'te Doğu Türkistan'da kısa ömürlü bağımsız cumhuriyetler kurulmuştu. Doğu Türkistan adı bu iki cumhuriyet ile özdeşleşerek siyasî anlam kazanmıştı. Uygurların siyasî, ekonomik ve kültürel baskılara karşı bütün ayaklanmaları da bölücülük ve terör hareketi olarak suçlanmıştı. Çin Hükümeti'nin gözünde etnik Uygur meselesi ile siyasî Doğu Türkistan meselesi özdeşleşmiş ve bu anlamda çözüm yolu çıkmaza girmiştir. Türkiye bu iki meseleyi birbirinden ayrı olarak ele almaktadır ve Doğu Türkistan'ın bağımsızlığına değil, Uygurların karşı karşıya kaldığı sorunlara ilgi göstermektedir. Çin Hükümeti ise henüz farkı görmemiştir ya da görmezden gelmektedir. Çin Hükümeti'nin bu görüşünün dış politikadaki yansımaları ise Uygurların durumu ile ilgilenenlerin, Doğu Türkistan bağımsızlığına destek verdiği algılamasıdır. Çin Hükümeti'ni bu algılamaya düşüren nedenlerden biri, Doğu Türkistan'ın jeostratejik önemidir. Doğu Türkistan, Çin'in Batı'ya açılan bir kapısıdır ve köprü rolü üstlenmektedir. Çin Hükümeti, tarihi İpek yolu'nu yeniden canlandırma projesi çerçevesinde Çin'den Batı'ya uzanan karayolları ve demiryolları oluşturmasının peşindedir. Çin'den Hazar denizine uzanan doğalgaz ve petrol boru hatları enerji pompalamaya başlamıştır. Çin Hükümeti, Urumçi Havaalanı'nı Batı Avrupa ile Doğu Asya arasındaki havayolu transit istasyonu yapma hazırlığındadır. Urumçi Havaalanı 2006 yılından itibaren uluslararası havaalanına dönüştürülmüştü. Son on yıldan beri Çin Hükümeti Urumçi'yi, Orta ve Güney Asya'nın ekonomik ve dolayısıyla siyasî çekim merkezi haline getirmeye çalışmaktadır. Bu durumda Urumçi aynı zamanda Orta ve Güney Asya'ya stratejik derinlik yapabilecek ileri üs vazifesi görecektir. Doğu Türkistan'ın yer üstü ve yeraltı zenginlikleriyle birlikte bölgenin Çin açısından stratejik önemi ortaya çıkmaktadır. Doğu Türkistan aynı zamanda Çin'in sınır bölge güvenliğinin teminatıdır. Bu bağlamda Doğu Türkistan, yükselmekte olan Çin'in güvenlik ve kalkınma gibi ulusal çıkarlarını ciddi ölçüde etkilemektedir. Yani Doğu Türkistan, Çin'in geleceğini etkileyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye-Çin ilişkilerinin hassas noktasını oluşturan Doğu Türkistan sorununun da gündemden düşmeyeceği açıktır. Çinli uzmanlar,

Doğu Türkistan sorununun ideolojisini Pan-İslâmizm ve Pan-Türkizm akımına bağlamakta ve Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'ten (1842–1918) itibaren Doğu Türkistan ayrılıkçı hareketinin arkasında Türkiye'nin olduğu kanaatine varmaktadır. Çinli uzmanlar bu saptamaya göre, önce Türkiye'deki Türklerin Göktürk soyundan geldiğini ve tarihte Göktürklerin, Uygurlara zulüm yaptığını iddia ederek, Uygurları Türkiye'den uzaklaştırmaya çalışmış, sonra da Türkiye'nin sürdürdüğü dış politikanın aslında Pan-İslâmizm ve Pan-Türkizm akımını benimsemekle büyük Turan devleti kurma olduğu tespitini yaparak, Türkiye'nin Uygurlara olan ilgisinin altında art niyet yattığı sonucuna varmışlardır. Bu tür görüşlerin son örneğini ise; Türkiye'nin 5 Temmuz Urumçi olaylarına üzerindeki tepkiye karşılık Çin toplumundan gelen ağır ithamlardır. Ayrıca, tarihte Göktürk-Çin mücadelesinin her iki toplumda derin etki bıraktığı gibi, tarihi olaylardan ibret ve tecrübe edinme geleneği olan Çinlilerin, Göktürk soyundan gelen Türkiye'deki Türkler üzerindeki düşünceleri ve imajı olumlu değildir. Çinli uzmanların bu tespiti doğal olarak devletin karar alma sürecini etkilemektedir ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Pekin Hükümeti'nin Ankara'ya kuşkuyla bakmasına yol açmıştır. Ankara, 1971'den beri Çin'in toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı ilkesini ve 1998–1999 yılından itibaren de Türkiye'de Çin'i bölecek hiçbir faaliyete destek vermeyeceğini vurgulamış olmasına rağmen, Çin'in güvenini kazanamamıştır. Örneğin Çin Hükümeti, Türkiye'de Urumçi olayları üzerine gösterilen tepkiyi, Çin'in içişlerine karışma olarak algılamıştır. Türkiye-Çin ilişkilerinin gelişmesi birçok dış ve iç etkene bağlıdır fakat birbirlerini tanımakla ve anlamakla; işbirliği ya da Türkiye tarafından ifade edilen "stratejik ortaklık" ilişkilerine gidilebilir. Uygur meselesi bir problem değil, bir dostluk köprüsü olarak görüldüğü andan itibaren ikili ilişkiler pekiştirilebilir. Ancak "dostluk köprüsü" politikasının içeriğinin dolu olması gerekmektedir. Türkiye – Çin ikili ilişkileri derinleştikçe Uygurların bir dostluk köprüsü olma düşüncesi daha gerçekçi hale gelecektir. Türkiye bu noktada Çin'e iki net mesaj vermektedir: Türkiye, Çin'in toprak bütünlüğü konusunda son derece hassastır ve her türlü ayrılıkçı harekete karşıdır. Ankara ay-

rica Pekin'in 'Tek Çin' politikasını desteklemektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarının bulunduğu Uygurlarla ilgilenmesi son derece normaldir. Ankara, Doğu Türkistan'daki Uygurların Çin'in mutlu, müreffeh ve eşit vatandaşları haline gelmesini desteklemektedir. Türkiye nasıl hemen yanı başında bulunan ve ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan Bulgaristan'daki Türk azınlığı iki ülke arasında bir işbirliği zemini olarak görüyorsa, aynı şekilde Çin'de yaşayan Uygurları ve diğer Müslüman halkları bir dostluk köprüsü olarak değerlendirmektedir. Deng Xiaoping 1978'de Çin modernleşmesine başladığında ilk yabancı sermaye transferlerini Güneydoğu Asya'da yaşayan Çin asıllılardan çekmişti. Başka ülke vatandaşı Çinlilerin kültürel yakınlıktan dolayı Çin'le iş yapmaları ve Çin'e yatırım yapmaları daha kolay olmuştur. Benzer şekilde de Ankara, Çin pazarına kültürel olarak kendisine yakın hissettiği Uygur ve diğer Müslüman halklar üzerinden daha hızlı bir şekilde açılmak istemektedir. Gelinen noktada Türkiye'nin bu tür mesajlarının daha iyi anlaşıldığı görülmektedir. Türkiye'nin Doğu Türkistan bölgesiyle ticareti artırılabilmesi için planladığı projeler arasında İstanbul-Urumçi arasında doğrudan uçuşların başlaması, Urumçi'de ortak bir sanayi tesisi kurulması ve Urumçi'ye Türk konsoloslugu açılması bulunmaktadır. Aslında bu tür projeler Ankara'nın tüm Çin'i kapsayan açılımının bir parçası olarak düşünülmektedir. Türkiye, coğrafi açıdan Çin'in pek çok noktasına ulaşacak şekilde doğrudan uçak seferlerini artırmayı ve konsolosluk açmayı planlamaktadır. Bu açıdan Türkiye, geçen yıl Cumhurbaşkanı Gül'ün Pekin'de vurguladığı gibi Çin'i herhangi bir ülke gibi değil, bir kıta olarak düşünmektedir. Bu açıdan Ankara sadece Pekin ve Şangay'da değil Çin'in tüm önemli şehirlerinde görünür olmayı hedeflemektedir.

Türkiye – Çin İlişkilerinde Aşılması Gereken Sorunlar

Türkiye Asya'ya olan bakışını değiştirdiği takdirde, bölgeyle olan derin tarihi ilişkileri sebebiyle bölgede barış ve güvenliğin yeniden inşasında ve korunmasında önemli rol oynayabilecektir. Tarihi ve kültürel bağlarından dolayı

Türkiye'nin konumu, diğer devletlerle kıyaslandığında kendisine bazı üstünlükler sunmaktadır. Diğer taraftan coğrafi konumu, jeopolitik ve jeostratejik özelliklerinin taşıdığı önem, Türkiye'yi bölge ile yakından ilgilenmek durumunda bırakmaktadır. Türk dış politikasını yönlendiren asker ve sivil bürokrasiyle siyasi irade arasındaki kopukluk ve görüş farklarının ÇHC'ye yaradığı da ayrı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin Doğu Türkistan konusunda tutarlı bir politika izleyemediği, farklı dönemlerde kararsız politikalar izleyerek dengeyi sağlayamadığı görülmektedir. Türkiye'nin bu politikası bölgede Türkiye'nin Türklerin azınlık haklarının çiğnenmesine göz yumduğu şeklinde algılanmaktadır. Bu durumun bölge ülkelerinin Türkiye'yi güvenilir bir merkez olarak görmesini engelleyebileceği değerlendirilmektedir. Necip Hablemitoğlu'na göre, Türkiye - ÇHC siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerindeki gelişim hep Türkiye aleyhine gelişmiştir. Bu durum aslında Türkiye'nin ÇHC'ye değil, ÇHC'nin Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin stratejik konumu, Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya ile olan bağlantıları ve Doğu Türkistanlılarla koparması güç olan manevi bağları Türk dış politikasının ÇHC'ye karşı üstünlüğünü oluşturmaktadır. İkili ilişkilerde bu Türkiye'ye büyük avantajlar sağlayacaktır ve gelişimim Türkiye lehine dönüşmesinde önemli etken olacaktır. Bunun yanında ÇHC'nin Doğu Türkistan konusunu her fırsatta Türkiye'nin önüne sorun olarak çıkardığı ve Türkiye'yi yalnızca bu konu kapsamında politika üretmeye zorladığı görülmektedir. Doğu Türkistanlılar için bir diğer tehlike ise bölgedeki bazı dış güçlerin ve radikal grupların gençler üzerinden siyaset yapmasıdır. Bu siyaset uluslararası sermaye çevreleri tarafından desteklenmektedir. Bu siyasetin engellenmesi hem ÇHC hem de Türkiye'nin yararına. Bu siyasetin engellenmesi amacıyla Türkiye'nin bölge halkına eğitim yönünden destek vermesi gerekmektedir. Bu konuda 11 Eylül sonrasında ÇHC; Uygur Türkü öğrencilerin Orta Asya'daki Türk üniversitelerinde okumalarına müsaade etmemeye başlamıştır. ÇHC radikal grupların bölge halkına yaklaşımlarını da Türkiye'ye yüklemekte ancak petrol satın aldığı Suudi Arabistan ve İran'a karşı bu yönde herhangi bir girişimde bulunmamaktadır. Doğu

Türkistan'da seyahat önünde de ciddi engeller bulunmaktadır. Bazen bir köyden diğerine giderken dahi yerel güvenlik kurumlarından belge almak gerekmektedir. Reşit bir insanın bile yurt dışına çıkmak için pasaport alabilmesi neredeyse imkânsızdır. Devlet memuru da olsa, pasaport müracaatında bulunan Doğu Türkistanlılar, çok büyük ücretler ödeyerek pasaportlarını alabilmektedir. Oysaki bir Çinli pasaport müracaatında bulunduğu talebi en geç 15 gün içerisinde yerine getirilmektedir. Burada Doğu Türkistan'da Çin yönetimi tarafından uygulanmakta olan insan hakları ve demokrasi ihlalleri ile her türlü vahşetin Dünya kamuoyundan gizlenmesi ve yurt dışında Doğu Türkistan lobisi oluşumunun engellenmesi amaçlanmaktadır. Doğu Türkistan'da hiç kimsenin hayati güvencesi yoktur. Devlet, istediği zaman istediği kimseyi tutuklayabilir ve istediği şekilde cezalandırabilir. Bu noktada tutuklamak istediği kimsenin yabancı olması da önemli değildir. Binlerce kişi Çin hükümeti tarafından sudan sebeplerle tutuklanıp yerleri belli olmayan zindanlara götürülmekte, oralarda çürüyüp gitmektedir. Tutukluların geride kalan çocuklarının ve ailelerinin durumu ise içler acısıdır. Dahası, bu kişilere yardım etmek dahi Çin kanunlarına göre suç sayılmaktadır. Çin, Doğu Türkistanlılara esir muamelesi yapmakta ve onlara türlü zulümleri reva görmektedir. Doğu Türkistanlılar insan hakları evrensel beyannamesinin normlarından mahrum bırakılmış. Düşünce, ifade ve din hürriyeti alanlarında tamamıyla kuşatılmış durumdadır. Barışçı örgüt kurma, toplanma, siyasi haklar, kanun önünde eşitlik, azınlık hakları, eğitim hakkı, çalışma hakkı, mülkiyet hakkı, serbest seçimler, eşitlik, adalet, haysiyet ve ünü koruma, göç ve iltica gibi haklar bu halk için söz konusu değildir. Bu bağlamda hiçbir özgürlük sunulmadığı için, Doğu Türkistanlıların gerek ferdi gerekse ailevi ve toplumsal mahremiyeti hiçe sayılmaktadır. Çin'in içeri eyaletlerinde Çin vatandaşlarının Uygurlara yönelik tavrı da devlet bazında yürütülen ayrımcılık siyasetinin açık bir yansımasıdır. Çinli halk, bir Uygur gördüğünde ona kin ve nefretle bakmakta, polisler Uygurları keyfi olarak arayabilmekte ve sorguya çekebilmektedirler. Bir dükkâna Uygur girecek olsa bütün Çinliler ona tıpkı bir hırsıza bakar gibi şüphe ile bakmaktadırlar. Hatta dükkân

görevlileri mikrofondan “Dükkânımıza Sincanlı girdi ceplerinize dikkat edin.” diyerek açıktan açığa anons yapabilmektedir. Taksiciler ve Otobüs şoförleri Uygur yolcuları almayı reddeder hale gelmiştir. Bu örnekler, etnik ayrımcılığın tipik ifadeleridir. Çin hükümetinin Uygurları “terörist, katil, hırsız, bölücü, radikal İslamcı” olarak yaftalama çabası, “Devletimize en büyük tehlikeye Doğu Türkistan teröristlerinden gelir.”, “Uygurlar ihtiyatlı olunması gereken, gözetlenmesi gereken düşman millettir.” anlayışını yaygınlaştırması ırki ayrımcılığı tırmandırmaktadır. Bu konunun Türkiye tarafından karşılıklı ilişkilerde devamlı gündeme getirilmesi gerekmektedir. Bu ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve daha da önemlisi Türkiye – Çin arasında stratejik işbirliği ilişkilerinin arttırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Çin’in Türkiye’ye yönelik olumlu değişimi, Türkiye’nin jeostratejik konumu ve potansiyel bölgesel başat gücü olmasından ve Çin’in Avrasya stratejisi (Yeni İpek Yolu Projesi) adımlarının Türkiye’ye kadar uzanmasından dolayı meydana gelmiştir. Yükselmekte olan Çin’in ihtiyaç duyduğu stratejik ham maddeler ve büyük pazarı Avrasya kıtasındadır ve bu kıtada başarılı olabilmek için Türkiye’nin ortaklığı ve desteği önemlidir. Diğer yandan Urumçi olaylarından sonra Türkiye’nin Doğu Türkistan sorununu bir koz olarak kullanabileceğini algılayan Çin, yakın çıkar bölgesi olan Orta Asya ve sınır bölgesi olan Doğu Türkistan’ın istikrarı ve güvenliği açısından özel etkisi olan Türkiye ile işbirliği yapılmasından karlı çıkacağı düşüncesi yatmaktadır. Çin ve Türkiye kendi bölgesinde yükseldikçe ikili siyasi ilişkilerinin artacağını da tahmin etmek mümkündür. Çin’in Türkiye’nin İran politikası ve Mavi Marmara faciasına yönelik verdiği destek sadece Çin’in geleneksel dış politikası ile uyum sağladığı içindir. Ancak ikili ilişkiler yoğunlaştıkça iki ülke ileride küresel ve bölgesel düzeyde işbirliği yapılması için gereken imkân ve zemini de sağlayabilir. Fakat bu konular Türk-Çin düşünce kuruluşları arasında düzenlenen konferanslarda tartışılmamıştır.

Türk-Çin ilişkileri arasında en hassas ve Çin açısından ikili ilişkilerin gelişimini engelle-

yen en önemli konu olan Doğu Türkistan meselesi, TÜRKSAM’da heyetler arasında tartışılmıştır. Şanghay İşbirliği Örgütü Araştırmaları Merkezi Başkanı Pan Guang, Urumçi olayları sırasında gerginleşen. Çin-Türkiye ilişkilerinin iki ay sonra Devlet Bakanı Zafer Çağlayan’ın Başbakanın Özel Temsilcisi olarak. Çin’e yaptığı ziyaret sırasında, Çin’in üst düzey liderleriyle görüşmesinden sonra düzelmeye başladığını Çin Başbakanı Wen Jiabao’nun Ekim 2010’daki Türkiye ziyareti sırasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmesi sonrası, Doğu Türkistan sorununun artık ikili ilişkileri etkilemeyeceği konusunda anlaşmıştı. Pan Guang, USAK’ın evsahipliğinde düzenlenen toplantıda da terör ve ayrılıkçılıkla mücadelede iki ülkenin ciddi bir işbirliği içinde olduklarını belirtmiştir. TÜRKSAM Başkanı Sinan Oğan’ın bazen iki ülke arasındaki sorunların işbirliğine dönüştürülmesi, yani Tataristan’ın Türkiye-Rusya arasında olduğu gibi Doğu Türkistan sorununun da ikili ilişkilerin gelişimine katkıda bulunacağı görüşüne karşı. Çin Sosyal Bilimler Akademisi Uluslararası Ekonomik ve Politik Araştırmaları Enstitüsü Başkanı Zhang Yuyan, “stratejik rakipler stratejik işbirliği yapabildiğine göre bu görüşü ilgili makamlara ileticeğini” ifade etmiştir. Pan Guang ise, Doğu Türkistan sorununun işbirliğine dönüştürülmesinin önünde birçok zorluk olduğunun altını çizmiştir. Çin’in batıya olan açılımında Türkiye oldukça önemli bir duraktır. Bu yüzden de Çin’in hem Afrika olsun hem de Orta Doğu dünyası olsun Türkiye gibi bir ortağı her zaman yanında görmek isteyecektir. Çin yönetimi Doğu Türkistan’ı işgal ettiği 1949’dan günümüze kadar her türlü devlet imkânları ile sistematik bir şekilde asimilasyona tabi tutmaktadır. Çin bu niyet ve imha politikalarından vazgeçmelidir. Aksi takdirde çaresiz kalan Uygurların ikinci bir 5 Temmuz yaşamayacağını hiç kimse taahhüt edemez. Böyle bir durumda yukarıda uzmanların bahsettiği Çin –Türkiye stratejik ilişkilerinin darmadağın olduğunu öngörmek için stratejist yâda kâhin olmaya gerek yok. 5Temmuz 2009 da Doğu Türkistan’ın başkenti Urumçi’deki katliamda Çin ile sadece

Türkiye karşı karşıya gelmişti. Uluslar arası aktörlerin yükselen Çin'i dengelemek için en zayıf karnı olan Doğu Türkistan kartını gelecekte ileriye sürmeleri de kuvvetle muhtemel görünüyor. Çin'in topyekûn imha politikası ile karşı karşıya kalan Uygurlara da bu güçlerle işbirliği yapmaktan başka seçenek kalmıyor. Aslında Çin Türkiye ile ilişkilerini Doğu Türkistan ortak paydasında realist ve dürüstçe geliştirerek herkesin kazançla çıkabileceği bir yol bulabilir. Dünya liderliği iddiasında bulunan Çin'in Doğu Türkistan ve başka azınlıklarla ilgili insan hakları ve demokrasi ayıbı ile nereye kadar gideceği de merak konusu. Çin ile kurmaya başladığımız yakın ilişkilerimiz şu anda sadece emekleme aşamasındadır. Zaman içerisinde sadece Çin'in kazanacağı bir siyaset yerine Türkiye'nin de Doğu Türkistanlılarında kazanacağı zeminlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede;

- Türkiye'nin ÇHC'ye karşı öncelikle Pantürkizm'in Türkiye'nin devlet politikası olmadığını, Uygur sorununun ÇHC'nin iç işleri olmakla birlikte ancak insan hakları ihlallerine Türkiye'nin sessiz kalamayacağını sıklıkla vurgulaması gerekmektedir.
- Bunun yanında Türkiye ÇHC'yi;
- Temel azınlık dilleri içinde kendi dil nüfuzunun mevcudiyetini koruması ve yayılması için Uygur dilinin eğitim dili olarak korunması.
- Doğu Türkistan'daki seyahat özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması,
- Dini ibadetler, cami ve evlerdeki kısıtlamaların serbest bırakılması,
- Sadece figüratif rolleri nedeniyle değil aynı zamanda gerçekten gücü olan azınlık kadroların eğitilmesi ve iş sahibi yapılması,
- Teknoloji eğitimi gibi adımlar atarak yüksek Uygurlu işsizliğini azaltılması ve işverenin etnik ayrımcılık yapmasına engel olunması,
- Doğu Türkistan'a yönelik Çinli göçmen akınının durdurulması (1949 da Bölgedeki Çinli göçmen sayısı %3-5 iken 2010 da %50 ye yaklaşmıştır).
- Uygur Türkleri üzerindeki aile planlaması adı altında yürütülen tek çocuk politikasının kaldırılması
- Çok zengin yeraltı ve yer üstü kaynaklara sahip bölgenin asli unsuru olan Türklerin sefalet-

ten kurtarılması.

Ayrıca Türkiye, Doğu Türkistan ve Tibet gibi ÇHC sınırındaki bölgelerde çok önem arz eden daha fazla kültürel özerkliğin gelişimini ÇHC ile diyaloglarıyla teşvik etmelidir. ÇHC'yi Uygurların etnik bağlılıkla ÇHC'ye bağlılık arasında seçim yapması konusunda zorlamaması için cesaretlendirmelidir.

Türkiye, ÇHC'nin bu bölgede bölge halkının yaşam seviyesini yükseltmek amaçlı yapacağı açılımlar, bölge halkının barışçıl ve uyumlu bir şekilde yaşamasında önemli etken olacaktır...

Doç. Dr. Erkin Ekrem, "Türk ve Çin İlişkileri: Düşünce Kuruluşları Arasında İşbirliği", <http://www.turksam.org/tr/a2240.html>

Prof. Dr. Birol Akgün, "Davutoğlu'nun Kaşgar Ziyareti ve Değişen Türk-Çin ilişkileri", Zaman (01.11.2010)

"Başbakan: Çin'de olanlar 'adeta soykırım'", Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/12046635.asp>

"Erdoğan 'Adeta soykırım' dedi", Radikal, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=11.07.2009&ArticleID=944578>

"Çin'le stratejik ilişki derinleşiyor, ilk adım yeni konsolosluk olacak", Zaman, <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1048226&title=cinle-stratejik-iliskiderinlesiyor-ilk-adim-yeni-konsolosluk-olacak>

Prof. Dr. Birol Akgün, "Çin İzlenimleri-II): Doğu Türkistan ve Uygurlar", <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/632/cin-izlenimleri-ii-dogu-turkistan-ve-uygurlar.aspx>

Cihan Uğur, "Çin Ticaret Heyeti ve Türk-Çin Ekonomik İlişkileri", <http://www.turksam.org/tr/yazdir1900.html>

"Çinliler 3. Boğaz Köprüsü'ne talip", Radikal, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=&ArticleID=973295>

"Arınç'tan Çin'e sert D. Türkistan uyarısı", Haber7, <http://www.haber7.com/haber/20090709/Arinctan-Cinesert-D-Turkistan-uyarisi.php>

Doç. Dr. Erkin Ekrem, "Türkiye-Çin İlişkileri: Tanımak ve Anlamak", <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/165/turkiye-cin-iliskileri-tanimak-ve-anlamak.aspx>

Doç. Dr. Selçuk Çolakoğlu, "Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun Çin Ziyareti", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1793>

Dr. Necip Hablemitoğlu, "TÜRKİYE - ÇİN İLİŞKİLERİNDE GÖZARDI EDİLEN BİR BOYUT:HÜKÜMET - ÇİN - DOĞU TÜRKİSTAN", <http://www.neciphablemitoglu.com/makaleleri/blog.php?id=11>

"İHH raporu: Çin'in sistematik soykırımı 60 senedir sürüyor", <http://gokbayrak.com.tr/wp/2009/08/13/ihh-raporu-cinin-sistematik-soykirimi-60-senedir-suruyor/>

"Türk ve Çin İlişkileri: Düşünce Kuruluşları Arasında İşbirliği", <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1298/turk-ve-cin-iliskileri-dusunce-kuruluslari-arasinda-isbirligi.aspx>

Dozerler sustu ve Kaşgar'ın Eski Şehir bölgesinde son aylarda yükselen yıkım tozu çöktü ve böylece bu olay 2000 yıllık geçmişe sahip yerleşim bölgesinin kaderini belirsiz bırakırken aynı zamanda küçük bir ümit kapısını da araladı. Şehirdeki kil tuğla duvara yapılandırılmış olan bir ilan panosundaki bilgiye göre yeni halkla ilişkiler kampanyası antik İpek Yolu menzilinin yıkılarak yerine yeni birinin yapılmasının getireceği faydaları sayıyor. Tabela, miras ve insan hakları gruplarından uluslararası düzeyde eleştirilerle karşılaşması muhtemel olan tartışmalı bir hükümet kararıyla Kaşgar'ın Eski Şehrinin yıkılmasının Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültürel Örgütü olan UNESCO tarafından desteklendiğine de işaret ediyor. Rengarenk tabela, UNESCO'nun Pekin'deki kültür uzmanı Beatrice Kaldun ile şehir yönetimi temsilcileri arasında Haziran'da yapılmış olan toplantı üzerinde duruyor. Tabela, 1970'li yılların Afganistan'da çekimi yapılan "Uçurtmacı" isimli filmin arkaplanında kullanılan iyi korunmuş ve otantik geleneksel İslam mimarisinin örneği olan Eski Şehir için yıkım planlarını övdüğünü belirtiyor. Tabela daha da ileri giderek Kaldun'un ve diğerlerinin projeyi onayladıklarını söylüyor: "Biz bu eylemin uluslararası alanda beğenilecek bir eylem olduğunu düşünmüyoruz." Kaldun tabelanın yanlış söylediğini belirtiyor. "Ben bu tabela konusunda çok endişeliyim" diyor Kaldun. O Kaşgar'ı Haziran'da ziyaret etti, resmi makamlarla görüştü ve planları inceledi. Daha sonra projenin yerel insanlar ve onların geleneklerine saygı göstermesi gerektiğini onlara belirtti ve geniş çaplı bir yıkımın Kaşgar'ın Dünya Mirası koruma listesine alınma şansını azalttığını açıkça ifade etti. Çin bunu önermemişti, fakat Kaldun'a göre bu "havuç" işe yarayabilir. "Benim ikinci üzerinde durduğum konu UNESCO'yu temsilen biz mirasın korunmasıyla ilgiliyiz" diyor Kaldun. Tabelada "onlar bu kısmı çıkartmışlar." Çin'in Kaşgar'ın Eski Şehrinin ne kadarını yıkmadan bırakacağı belirsiz ve durum, bölgede geçen yaz etnik kargaşasının patlak vermesiyle daha da karanlık. Raporlara göre yaklaşık 1000 aile geçen senenin ilk yarısında Eski Şehirden yeni apartman dairelerine taşındılar ve düzinelerce evler ve işletmeler ise plan programına göre ilerledikçe yıkıldı. Fakat yerlilerin dediğine göre Temmuz ayında Sincan'ın başkenti Urumçi'de etnik ayaklanmalar baş gösterin-

ce yıkış yavaşladı ve sonra da durdu, şimdi Eski Şehir yüzde 5 ila 10'u düzlenmiş durumda. Eski Şehirdeki 1000 ila 50000 aile taşındı. Yerli söylentilere göre yıkımın devam etmesi halinde şehirde çoğunluğa sahip Uygurlar arasında yine hoşnutsuzluk alevini ateşleyecek. Soğuk sonbahar ve kış havası da yıkımın yavaşlamasına neden oldu. Türklerin yakın akrabaları olan Müslüman etnik grup olan Uygurlar için Kaşgar'ın Eski Şehrinin yıkımı tamamen kişisel. Eleştirmenlere göre yeniden imar Çin makamlarının belirttiği gibi sadece bir deprem güvenliği meselesi değil, fakat sorunlu bir etnik grubun kültürel asimilasyonu. Washington, D.C.'de yerleşik bir Uygur İnsan Hakları Projesinde görevli Henryk Szadziwski'ye göre "Kudüs nasıl Hıristiyanlar, Museviler ve Müslümanlar için önemliyse aynı şekilde Uygurlar için de Kaşgar Eski Şehri aynı öneme sahip." "Uygurların geçmişini, şimdisini ve geleceğini gösteren Uygur kimliğinin fiziksel somutlaşmış hali". Kaşgar'ın Eski Şehri aynı zamanda Modern Çin'de de bir anomali teşkil ediyor: Antik, fakat yaşayan mimarının iyi korunmuş, nispeten dokunulmamış bir bölümü. Çin şehirlerinin birçoğu ülkenin ekonomik patlamasıyla birlikte silbaştan çehre değiştirdi, fakat 3 milyondan fazla sakini olan daha büyük bir şehrin küçük bir parçası olan Kaşgar'ın Eski Şehri modern şehirden bir nehir ve tepelerle ayrılmış durumda, tamamen özgün ve neredeyse yakışsız. Kaşgar'ın dış işleri ofisi tabela konusundaki telefon çağrılarını yanıtlamadı, fakat Kaldun, tabelaya karşı çıkarak şehre gönderdiği mektubun sonuç verdiğini söylüyor. UNESCO'ya, tabelanın BM kurumunun onayladığı metni ihtiva eden bir tabelayla değiştirileceği sözü verildi. Fakat kusurlu tabela halen yerinde duruyor ve yerli halkta uluslararası topluluğun Eski Şehri yıkmaya planlarını desteklediği inancını doğuruyor. Kaldun'a göre yıkımdaki belirgin gecikme ve dikkatlerin Kaşgar'ın Eski Şehrine çekilmesi bir ödül olabilir. Dediğine göre makamları şehrin daha da çok kısmını yıkmadan bırakmaya ikna etme şansı halen var. "Biz kültürel mirasla ilgiliyiz ve yıkılan da giden bir kültürel mirastır" diyor Kaldun ve devam ediyor: "Bu şehir, sadece binalar olmanın ötesinde."

*« FIRST Kathleen E. McLaughlin - GlobalPost
Yayınlanma: 13 Ocak 2010 07:39 ET, Asya

Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan

Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan Kriz Noktasından Dostluk Köprüsüne

Turgay DÜĞEN / Kırıkkale Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

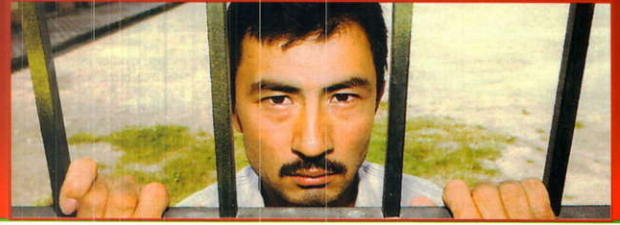

Türkiye-Çin İlişkilerinde Doğu Türkistan: Kriz Noktasından Dostluk Köprüsüne Çin, coğrafi olarak Türkiye'ye olan uzaklığının yanı sıra Türk Dış Politikasının da uzak köşesinde kalan bir ülke olmuştur. Bununla birlikte Türkiye'de kendini o coğrafyaya çok yakın hisseden insanlar vardır. Doğu Türkistanlılar ve Türk Milliyetçileri tarafından dikkatle ve hissiyatla takip edilen bir meseledir. Aynı zamanda dindar kesimler de meseleyi "Dünya'da zulme uğrayan Müslümanlar" bağlamında takip etmektedirler. Türkiye'deki bu ilgi ise Çin yönetimini rahatsız etmektedir. 5 Temmuz 2009'da Doğu Türkistan'ın Başkenti Urumçi'de, 150'den fazla Uygur'un öldürüldüğü olaylar, Doğu Türkistan'ın hem Türkiye'de hem de Dünya'da daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur. Türkiye ile Çin arasındaki ilişkilerin gerilmemesi adına, siyasi söylemlerden kaçınan Türkiye, 5 Temmuz olaylarından sonra, bölgeye yönelik en sert ve uyarıcı tabirleri kullanarak Çin'i eleştirmiştir.[1] Çin basını ve televizyonları Erdoğan'ın tutumunu, terörizme destek olarak yorumlamış ve sorumsuzluk olarak nitelendirmiştir.[2] Çin, Türkiye'nin tutumunu Turancılık olarak suçlamıştır ve bazı yorumcular Türkiye'ye Ermeni ve Kürt meselesiyle karşılık verilmesi gerektiğini söylemiştir.[3] Türkiye-Çin ilişkilerinde ciddi bir krize sebep olan Urumçi olaylarının üstünden uzun bir süre geçmeden Ekim 2010'da Çin Başbakanı Wen Jiabao Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında ticaret, kültür ve ulaştırma alanında çok önemli görülen sekiz anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan en önemlisi de, iki ülke arasındaki ticaretin artık dolar ile değil Lira ve Yuan ile yapılacağıdır.[4]

Jiabao'nun Türkiye ziyaretinin hemen ardından 27 Ekim 2010'da Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Çin'e gitmiştir. Altı gün süren ziyaretin ilk durağının Doğu Türkistan olması oldukça önemlidir. Çin ile Türkiye arasında büyük bir krize neden olan Doğu Türkistan'ın ikili ilişkilere hizmet eden bir ziyaret noktası haline gelmesi, geçmiş politikalar ve Doğu Türkistanlıların geleceği açısından analiz edilmelidir. Davutoğlu'nun bu ziyaret kapsamındaki görüşmeleri ve söylemleri, bu açıdan oldukça önemlidir. Davutoğlu ziyaretinin ilk bölümünde Doğu Türkistan Valisi Bekri ile yaptığı görüşmede, Doğu Türkistan'ın Türkiye ve Türkler için özel bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir.[5]

Doğu Türkistan'daki ziyaretlerinin ardından Davutoğlu'nun gerçekleştirdiği en önemli görüşmelerden biri, 2012'den sonra devlet başkanı olması

beklenen, [6] Başkan Yardımcısı Xi Jinping ile yaptığı görüşmedir. Çin resmi haber ajansı Xinhua'ya göre; Xi, görüşmeyle ilgili olarak Türkiye'nin, Çin'in bütünlüğünü tehdit eden "Doğu Türkistan terörist güçlerine" karşı verilen mücadeleyi desteklemesinden dolayı minnettarlığını bildirmiştir. Ayrıca Davutoğlu da, tek Çin politikasını desteklediğini ve Türkiye'de Çin'in egemenliğini ve bütünlüğünü tehdit edecek bütün eylemlere karşı önlemlerin alınacağını söylemiştir. [7] Bu açıklamalarla görülmektedir ki, Türk hükümeti Doğu Türkistan konusunda Çin'in beklentilerini karşılayacaktır. Eğer bu söylemler gerçeğe yansır, Türkiye'deki Doğu Türkistanlılara yönelik baskı ve yasakların artması beklenebilir. Türk Dış Politikasında yeni bir dönemi başlatan Davutoğlu, ilişki kurulan her bölge ile Türkiye arasındaki ortak noktaları ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Davutoğlu, Çin ziyareti sırasında da bu politikayı devam ettirmiştir. 2 Kasım 2010'da China Daily'de yayımlanan makalesinde Davutoğlu, Türk-Çin ilişkilerini; M.Ö 2000'lere kadar uzanan ilk dönem, Türklerin Anadolu'ya yerleştiği ikinci dönem ve Yirminci Yüzyıl'da başlayan üçüncü dönem olarak üç tarihi döneme ayırmıştır. [8] İlk dönem içinde iki ulusun da bir arada yaşadığı dönemlerin olmasını, ikinci dönemde İpekyolu ticaretinin iki ülkeyi birbirine bağlamasını ve son dönemde de, her iki ülkenin de emperyalist devletlerin işgaline uğramasını ortak noktalar olarak ön plana çıkarmıştır. İlk dönemdeki, iki ulusun bir arada yaşadığı süreçlerin, savaşlar ve sonrasında da karşılıklı himaye altına alma ya da esirlik dönemi olduğunu düşünürsek, aslında bu dönem barışa hizmet edecek bir dönem değildir. Üçüncü dönem de herhangi bir yakınlığı gerektirecek bir geçmiş değildir. Bu dönem içinde her iki ülke de zorunlu bir çöküş dönemi yaşamıştır ve bu süreçler sonrasında, kendi dinamiklerinin etkisiyle farklı yapıya sahip devletler ortaya çıkarmışlardır. Bu aşamada Türkiye ile Çin'in deneyimleri ve yeni devlet kurma süreçleri Davutoğlu'nun ifade ettiği "çarpıcı bir paralellik"den uzaktır, aksine bambaşka iki süreç ve oluşumdur. Türkiye ile Çin arasındaki ilişkilerin gerekliliğini gösteren en önemli dönem, Davutoğlu'nun ikinci dönem olarak gördüğü, İpekyolu ticaretinin etkin olduğu dönemdir. Çünkü Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, tarihin en önemli ticaret yolu olan İpekyolu, Rusların tekeline çıkmış ve tekrar farklı devletlerin elinde hür hale gelmiştir. Çağımızın İpekyolu'nu ise boru hatları ve demiryollarının oluşturacağı düşünüldüğünde, tarihi İpekyolu'nun canlanması ve etkin hale gelmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda Çin ile Türkiye ilişkilerinin de ekonomik olarak

hızlanacağı öngörülebilir. Bu süreçte Doğu Türkistan ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan fırsat ve kriz potansiyeli taşımaktadır. Türkiye-Çin ilişkilerinde Doğu Türkistan sorununun zaman zaman kriz yaratacağı muhakkaktır çünkü bu konuda Çin ile Türkiye'nin algılamaları uyuşmamaktadır. Doğu Türkistan Çin için milli bir tehlike olarak algılanmaktadır çünkü Çin'in milli bütünlüğünü tehdit etmektedir. Doğu Türkistan ile Orta Asya ülkeleri arasındaki soy bağı ve Doğu Türkistan'da sürekli canlı tutulan milli şuur ve bağımsızlık isteği, bu tehlikenin Çin açısından ciddi olduğunu göstermektedir. Doğu Türkistan meselesini Çin açısından önemli kılan dört önemli husus vardır. Bunlardan ilki, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlık süreçlerinin Doğu Türkistan'da bağımsızlık hareketlerini canlandırmış olmasıdır. İkincisi, Orta Asya Cumhuriyetlerinde 2003 Çin verilerine göre, yaklaşık 250 bin Uygur diasporası bulunmaktadır. Üçüncü olarak, Doğu Türkistan'da Turfan, Cungar ve Tarım gibi petrol sahaları vardır ve aynı zamanda önemli tarım merkezleri de bu bölgede bulunmaktadır. Son olarak ise, Çin'in iç yapısı açısından, Doğu Türkistan'ın bağımsız olması, beraberinde Tibet, İç Moğolistan ve Mançurya bölgelerinin de Çin'den ayrılmasına neden olabilecektir. [9] Doğu Türkistan meselesinde hassas davranan Çin, Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerini sıkılaştırarak, bu ülkeleri kendi yanına çekmek ve Doğu Türkistan meselesine etkilerini azaltmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Çin, son olarak 5 Temmuz olaylarından sonra Doğu Türkistan olaylarına en sert söylemi kullanan Türkiye'yi de yanına çekmek istemektedir. Bunun için en önemli araç şüphesiz ki ekonomik bağlar olacaktır. Son yıllardaki dış ticaret rakamları da ekonomik bağların gün geçtikçe arttığını göstermektedir. 2010 Eylül ayında Çin'den yapılan ithalat 2009 Eylül ayına göre yüzde 40 artarak, 1 milyar 614 milyon dolara ulaşmıştır.[10] Genel olarak dış ticaret verileri de bu artışın dönemsel olmadığını, süreklilik arz ettiğini göstermektedir. 2002 yılında Çin'den yapılan ithalat 1 milyar 368 milyon dolarken, 2009 yılında bu rakam 12 milyar 676 milyon dolar olmuştur. Çin'e yapılan ihracat ise 2002'de 268 milyon dolarken, 2009 yılında 1 milyar 600 milyon dolar olmuştur. [11] Çin'in yeni dönemdeki dış politikasının önemli ayaklarında biri, ekonomik gücün barışçıl amaçlarla kullanılmasıdır.[12] Fakat bu söylem Çin'in ekonomik gücünü siyasi baskı olarak kullanmayacağına garanti değildir. Çin'in milli tehdit olarak gördüğü Doğu Türkistan meselesinde ekonomik gücünü en etkin şekilde kullanacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir. Türkiye Doğu Türkistan meselesine her zaman oldukça temkinli yaklaşmıştır. Genel dış politika anlayışına uygun olarak, başka bir ülkenin iç işlerine karışmamak adına da, Çin'in Doğu Türkistan politikalarına karşı söylem ve

politika geliştirmemiştir. Ancak 5 Temmuz olaylarından sonra verilen tepkiler, alışılmış dış politika söyleminin dışına taşmıştır. Bundan sonraki gelişmeler de, Türkiye'nin artık bir Doğu Türkistan politikası oluşturacağına sinyallerini vermiştir. Özellikle Filistin meselesinde hassasiyet gösteren hükümetin Doğu Türkistan meselesinde sessiz kalması ve bu durumun iç politikayı da etkileyebilecek bir çelişki doğuracak olması, hükümetin meseleye ilgisini arttıran etkenlerden biridir. Bir bütünlük içinde düşünüldüğünde, soruna karşı yaklaşımın genel dış politika seyrine uyduğunu da görebiliriz. Türkiye'nin bu soruna yaklaşımı insan hakları ve Çin'in toprak bütünlüğüne saygı sınırları çerçevesindedir. Bunun sınırların dışına çıkılması da beklenemez. Özellikle Davutoğlu'nun Çin ziyareti bunun güvencesi vermeye çalışmıştır. Türkiye ile Çin arasındaki bu ilişkilerin odak noktası olan Doğu Türkistan'ın ve Doğu Türkistanlıların, Türkiye-Çin ilişkilerinden farklı şekillerde etkilenmesi beklenebilir. Doğu Türkistan açısından, Türkiye ile artması beklenen kültürel ilişkiler olumlu bir gelişme olacaktır. 2011 yılında Başbakan Erdoğan gerçekleştireceği Çin ziyaretinde, Doğu Türkistan'da Türkiye ile Çin arasında bir serbest ticaret bölgesinin oluşturulması ele alınacaktır. Bunun gerçekleşmesi halinde bölgenin ekonomik kalkınmasına da önemli destek sağlanacaktır. Türkiye'nin bölgeyle gelişen ilişkileri neticesinde, Çin'in "barışçı" söylemlerini de ele alarak, Doğu Türkistan halkına karşı insan hakları ihlallerinin azalması beklenebilir. Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların memleketlerine giriş çıkışları sağlanabilir. Ancak tüm bunların yanında, Çin'in talepleri doğrultusunda, Türkiye'deki Doğu Türkistanlıların özgürlüklerine kısıtlama getirilebilir. İlişkilerin gelişerek devam etmesi durumunda, Doğu Türkistanlılar için yukarıda sayılan gelişmeler gerçekleşebilir fakat bu kadar hassas bir konuda ilişkilerin beklendiği gibi gelişmemesi de kuvvetle muhtemeldir. Hatta Çin'in baskı ve asimilasyon politikalarından vazgeçmemesine bağlı olarak, Türkiye ile Çin çok daha büyük krizler yaşayabilir.

Bu Makele :Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Yayınıdır (Tuiç Akademi) Sitesinden Alınmıştır.

[1] EMET, Erkin, "5 Temmuz Urumçi Olaylarının Gerçek Yüzü", Türkiye Günlüğü, Yaz 2009, s. 21.

[2] EMET, Erkin, " Urumçi Olayı: Çin Medyasında Türkiye Karşısı Yorumlar", Türkiye Günlüğü, Yaz 2009, s.43-44.

[3] EMET, "Urumçi Olayları...", s.45-48.

[4]<http://www.ntvmsnbc.com/id/25139135/>,Erişim Tarihi: 04.11.2010.

[5]http://www.worldbulletin.net/news_detail.php?id=65679,Erişim Tarihi: 30.10.2010.

[6]<http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/10/14/florcruz.china.ccp.xi.jinping/index.html?hpt=C1>, Erişim Tarihi: 03.11.2010.

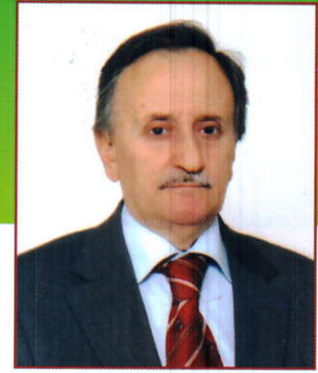
[7]http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2010-11/01/c_13586011.htm, 03.11.2010.

[8]Davutoğlu, Ahmet, "Taking Sino-Turkish Relations Forward", http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2010-11/02/content_11488172.htm, Erişim Tarihi: 3.11.20109

[9]ANDİCAN, Ahat, "Çin Satrancında Orta Asya", Avrasya Dosyası, Türk Dünyası-Çin, Cilt:12, Sayı:1, 2006, s.13,14,15.

UNUTULAN VATAN, DOĞU TÜRKİSTAN...

Öner Çetinkaya / Pencere
Gökbayrak Dergisi Hatay İl Temsilcisi

1990 yılında Sovyetler Birliği dağılmaya başladığı zaman hepimiz sevinmiştik.. Nasıl sevinmeyelim?. Çok uzun yıllar Rusların esaretinde yaşayan,dilleri ile,dinleri ile,kültürü ve gelenekleri ile oynanan ve bozulmaya çalışılan,Büyük Türkistan'ın batısında yaşayan Türkler, bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Artık bundan böyle kendi devletleri ve kendi bayrakları ile yaşayacaklardı.. Nitekim Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan,Kırgızistan ve Özbekistan devletleri kurularak Birleşmiş Milletlere üye yapılmıştı. Bu kardeş ülkelerin dünyada tanınmasında Türkiye'nin çok büyük yardımı olmuştur. Daha sonra bu kardeş devletlerden ülkemize binlerce öğrenci getirilerek Türkiye üniversitelerinde okuması sağlanmış ve böylece Türk Birliği konusunda küçükte olsa bir adım atılmıştı..Rus işgalindeki vatan topraklarının kurtulup bağımsız Türk Devletlerinin ortaya çıkışı, Türk Dünyası için büyük bir şans olmuştur..Ama Çin işgalinde kalan ve bugün Doğu Türkistan olarak bildiğimiz vatan topraklarında hala esaret ve zulüm altında inleyen,dünyanın en zalim düşmanı karşısında var olma mücadelesi veren Uygur Türkleri vardır. Dünyanın en medeni milleti olan Uygur Türkleri,hiç haketmedikleri halde Çinliler tarafından büyük zulme uğramışlardır. Asyanın kalbinde yer alan,petrolü,doğalgazı,kömürü ve uranyumu olan ve staretejik değeri çok yüksek olan bu yeri Çinliler bırakmak istemiyorlar.. Bunun için de en ufak bir itirazı dahi şiddetle bastırıyorlar.. Dünyanın gözü önünde binlerce Uygur Türk'ünü acımasızca katlediyorlar.. 5 Temmuz 2009 yılında meydana gelen Urumçi olaylarında binlerce Türk katledilmiştir...1997 yılında meydana gelen Gulca katliamı ise, kadir gecesi bir evde Kur'an okuyan Uygur kadınlarının, eve yapılan polis baskınından sonra, sokaklarda sürükle-

nerek karakola götürülmesi ile başlamış ve direnen kadınların üzerine ateş açılarak bir kaçının şehid edilmesiyle olaylar çığırından çıkmıştır. Kısa sürede Milli İstiklal Hareketine dönüşen bu olaylarda gene binlerce şehit verilmiştir..Görüldüğü gibi Çin Devleti, her olayı vesile ederek katliam yapmakta ve Doğu Türkistanı tamamen potada eritmek ve yok etmek istemektedir. Uygur gençlerini ,iş vaadiyle Çin'in iç kısımlarına sürmekte, Çinlileri de Doğu Türkistan'a yerleştirmektedir. Bu konuda da epey mesafe aldığı söylenebilir. Peki ,Dünya ne düşünüyor ?.Türkiye ne düşünüyor?.. Dünyayı etkileyen ABD ve AB,kendi menfaatları söz konusu değilse hiç bir şey düşünmezler..Umurlarında değildir yani..Ama Türkiye öyle mi? Türkiye kardeş ülke..En azından İslam ülkelerini harekete geçirebilirdi.. Bilindiği gibi İslam Konferansı Teşkilatının Genel Sekreteri Prof. Dr. Ekmelettin İHSANOĞLU'nun, islam ülkeleri nezdinde itibarı vardır.. Çin'in Arap dünyası ile çok büyük ekonomik ilişkileri vardır. Bunları alt alta koyup topladığımız zaman ortaya fevkalade ümit verici bir denklem çıkar.Arap gazeteci Fehmi Hüveydi'nin sözlerine kulak verelim: "Doğu Türkistan davası kaybedilirse bunun sebebi asla Çin hükümetinin uygulamalarının başarısı olmayacaktır. Aksine, davayı unutup uzun vadede dahi kazanılamayacağına dair ümitsizlik içine düşülmesi ve ilgisiz kalınması olacaktır. Gerçekleştirilmesinin imkansız olduğu düşünülerek hedeflerden vazgeçilemez. Bugün bizlerin gerçekleştiremediğini gelecek nesiller gerçekleştirebilirler. Çünkü bugün yapılanlar gelecek nesillerin daha iyi şartlarda mücadele etmesini sağlar.." Fehmi Hüveydi'nin bu sözlerine katılmamak mümkün mü?.

Hoten İslam Hükümetinin Maliye Nazırı Muhammed Kasım Damollam

Abdulcelil TURAN / Araştırmacı -Yazar

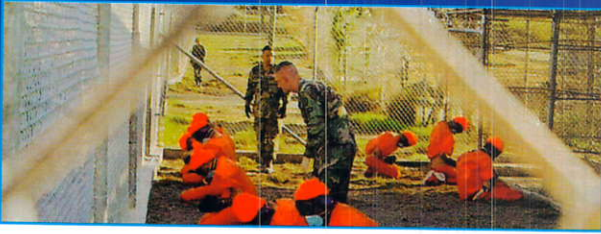
Ünlü din âlimi, şair Muhammed Kasım Damollam (Künyesi: Hasreti), Muhammed Sıddık İbni Emin Kari Elem Ahunum Karakaş'ının oğludur. Dedesi devrinin ulemalarından olup yüzlerce öğrenci yetiştiren Emin Kari Elem Ahunumdur. Muhammed Kasım Damollam, 1907 (Hicri 1325) yılında, Hoten ilindeki Karakaş nehrinin kıyısında yer alan Çağlığa mahallesinde doğmuştur. Muhammed Kasım Damollam ilk eğitimini büyükannesi Nebire hanımdan almış daha sonra ise (yedi yaşına geldiğinde) Karakaş ilçesinde ki dini okulda okumaya başladı. Burada aldığı eğitim sırasında mutasavvuf Ali Merdan Hazret adlı zatın etkisi ile tasavvufa ilgi duymuştur. 1925 senesinde amcasının kızı Rukiye hanımla evlenir. Ama Rukiye Hanım bir yıl sonra vefat etti. Eşini kaybetmenin acısıyla yüreği ağır derecede zedelenen Muhammed Emin Damollam doğduğu şehir Hotenden ayrılarak Kaşgar'a gelir. Kaşgar'a geldikten sonra asıl adı Tokkuzak olan Konaşehir ilçesindeki Çaharsu medresesine yerleşerek Albulgani Damollam, Emir Nur Ahmet hanlarla beraber. Mahmud Ahun Damollam, Haşim Ahun Damollam, Şemsiddin Damollam gibi ünlü âlimlerden ders almaya başlar. Muhammed Kasım Damollam şiiir çalışmalarına da bu dönemde başlamış olup okul arkadaşı Nur Ahmet Han şiiirlerinde büyük etki yaratmıştır. Şiiir yazmaya başlamasına Nur Ahmet Han'ın vesile olduğunu belirterek bunun hakkında şu beyiti yazmıştır:

Manga rehber idi, her işte Ol yar,
O'ningdin haslettim ilmi eşâir.
(Bana rehber idi, her işte Ol yar,
Ondan öğrendim ilmi eşâir.*)

1932 senesinde Karakaş ilçesinde ki Oybağ Medresesine müderris olan ve Doğu Türkistan Milli Kurtuluş Hareketinin önde gelen isimlerinden olan Muhammed Emin Buğra ile tanışır. Bu sırada öğrenci yetiştiren ve Doğu Türkistanın içinde olduğu durumu düzeltmek için çalışmalar yapan Muhammed Emin Buğra Gulca şehrinde ünlü din alimi ve politikacı Sabit Damollam ile bir araya gelir. Bir şey yapılmasının gerekliliğini bilen Mehmet Emin Buğra ve Sabit Damollam bazı konuları müzakere ettikten sonra Mu-

hammed Emin Buğra Hoten'e, Sabit Damollam ise yurt dışına doğru yola çıkar. Hazırlıklar bittikten sonra, 1 Şubat 1933'te örgüt üyeleri vekiller meclisini açarak Muhammed Niyaz Elem Ahunumu önder seçer ve ona bağlılıklarını bildirirler. Muhammed Emin Buğra başkomutan seçilir ve örgütün askeri kanat sorumluluğunu üstlenerek milis kuvvetinden ziyade düzenli ordu sistemi, savaş stratejisi belirleme, silahlandırma ve operasyon girişiminde bulunma gibi hizmetlerden sorumlu olur. Sabit Damollam ise baş danışman ve dini işler başkanı seçilir. Şeyhülislamlık makamı ile eğitim ve adli vazifeleri üstlenir. Muhammed Emin Buğra memleketin içinde bulunduğu durum hakkında konuşma yapar ve memleket içinde zulmün had safhaya ulaştığını, halk tepkisinin gün geçtikçe büyümekte olduğunu, yıkılmak üzere olan Çin hükümetin daha da vahşileşmekte olduğunu, bu sebeplerden dolayı Uygur halkının mutlaka galip geleceğini anlatarak etrafında ki insanlara güven duygusu aşılar. Böylelikle **Hoten İslam Hükümetinin** de temeli atılmış olur. Örgüt kurulup, hazırlıklar bittikten sonra, 13 Şubat 1933 tarihinde, Muhammed Emin Buğra başkanlığındaki 68 kişiden oluşan mücahit gurubu, Karakaş hükümet binasına saldırır Karakaş ilçesini ele geçirirler. Başka ilçeler de sırası ile kontrol altına alınarak. Niye ilçesinden Yarkent ilçesine kadar olan topraklar, Hoten Hükümeti'nin eline geçer. Bu hükümete "**Hoten İslam Hükümeti**" adı verilmiştir. Muhammed Kasım Damollam, Karakaş da başlayan bağımsızlık hareketinin haberini duyunca, hemen okulu bırakarak Karakaş'a döner ve Muhammed Emin Buğra, Sabit Damollam, Siğbetullah Mevlevi, Muhammed Niyaz Elem Ahun, Şah Mensur, Emir Sahip'lerin içindeki guruba katılarak aktif olarak milli kurtuluş hareketine katılır. Muhammed Kasım Damollam çok geçmeden **Hoten İslam Hükümetinin Maliye Nazırlığı** görevine getirilir. Böylece yarım bıraktığı tahsiline karşılık Hoten İslam Hükümetinin gelir – gider işlerinin mesulü olur. Bunun dışında, Hoten Hükümeti; Kumul milli bağımsızlık hareketinin Önderi Hoca Niyaz Hacıya askeri ve maddi yönden destekler. Ayrıca Kaşgar Hükümetine yardım etmeyi kendisine milli görev olarak kabul etmiş ve Kaşgar Yenişehir'deki Tungan (Çinli Müslümanlar)ın

ayaklanmasının bastırılması ve bu ayaklanmanın lideri Ma Jung Ying nin bertaraf edilmesi yönünde çalışmalar başlatmıştır. “**Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti**”nin kurulması yönünde de çalışmalara katılan Muhammed Kasım Damollam ve dolayısıyla Hoten Hükümeti; Nisan 1933’de **Hoca Niyaz Hacı’ya** bir heyet göndererek, Hoca Niyaz Hacı’yu Doğu Türkistan’ın devlet başkanı olarak kabul ettiklerini ilan etmiş ve mali yardımda bulunmak amacıyla, heyetle beraber yedi kilo iki yüz gram altın göndererek destekte bulunmuştur. Hoten Hükümeti aynı zamanda yurt dışıyla irtibata geçmiş ve Hindistan’ın Doğu Türkistan meselesine tarafsız kalma politikası üzerine Kurbanilla Damolla ve Miryan Hasan Hanları elçi sıfatıyla Afganistan’a gönderir. Elçiler sıcak karşılanmasına rağmen Afganistan Hükümeti’nden olumlu cevap alana kadar, Temmuz 1934 senesinde Hoten Hükümeti yıkılır ve Muhammed Emin Buğra ile birlikte vatandan ayrılmak zorunda kalır. Muhammed Kasım Damollam 1934 senesinde Hindistan’a hicreti ile muhaceret hayatına da adım atmış olur. Muhammed Emin Buğra ile Keşmir’de de çalışma imkânı yakalayan Muhammed Kasım Damollam 1939 yılında Keşmir’de kurulan “**Türkistan Muhacirler Cemiyeti**”e başkan seçilir. Doğu Türkistanlı muhacirler için çalışan bu cemiyet Doğu Türkistanlı muhacirlerin işlerini organize etme ve belirli bir düzen içersinde yürütme de çok büyük rol oynamıştır. Muhammed Kasım Damollam, cemiyetteki vazifesini yerine getirmekle beraber, Kuran’ı Kerim hadis, vaaz ile İslami konularda ki bilgisini halka aktarmayı da ihmal etmez. Muhammed Emin Buğra Nanjing’e gidene kadar (1942). Onunla beraber çalışır. Kızıl Çin ordusu, Ekim 1949’da Doğu Türkistan’ı işgal etmek üzereyken, kendi vatanından ikinci kez ayrılmak zorunda kalan Muhammed Emin Buğra, İsa Yusuf Alptekin gibi yüzlerce kişi, Muhammed Kasım Damollam tarafından Keşmir’de karşılanır. Keşmir’e ikinci kez hicret eden Muhammed Emin Buğra ve diğer önderler, Muhammed Kasım Damollam ile birlikte uzun süre birlikte vatan davasıyla meşgul olurlar. Muhammed Kasım Damollam; vatan sevgisi, iman ve inanç konularını metheden birçok şiir ve kaside yazmıştır. Şiir ve kasidelerini ise “**Necat Yolu**” adlı kitabında bir araya getirerek yayınlar. Bunun dışında merhum Muhammed Emin Buğra’nın “**Doğu Türkistan Tarihi**” adlı kitabının son

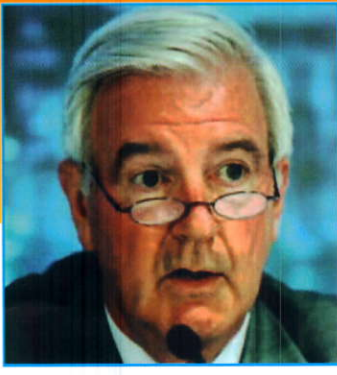
bölümü olan: “**Doğu Türkistan Milli Devrim Tarihi**”ni de baskıya verir. 1968 yılında hac için gittiği, Suudi Arabistan’da iki sene kaldıktan sonra Keşmir’e dönen Muhammed Kasım Damollam. Keşmir’de 9 yıl kalır ve Suudi Arabistan’ı ziyaret ettikten sonra Türkiye’ye gelir. İsa Yusuf Alptekin’le birlikte İstanbul’daki “Doğu Türkistan Neşriyat Merkezi”nde vatan davası için çalışmaya başlar ve 1982 yılında Suudi Arabistan’a tekrar döner ve oraya yerleşir Muhammed Kasım Damollam yurt dışındaki hayatı boyunca yazdığı şiir ve kasidelerini topladığı “**Necat Yolu**” adlı, ilk kez 1951’de Keşmir’de, ikinci kez 1981’de İstanbul’da kendi mali imkânları ile yayınlar. Adı geçen kitabın son baskısı ise 2000 yılında İstanbul’da gerçekleştirilir. Muhammed Kasım Damolla’nın 1940 yılında Keşmir’de yazdığı “**Farzulayn**” adlı namaz kaideleriyle ilgili küçük el kitabı da vardır. Bu eser ise Keşmir, Şanghay ve İstanbul’da birkaç kez yayınlanmıştır ve son zamanlara kadar Hoten’deki en önemli dini eser arasında yer almıştır. Muhammed Kasım Damollam Arapça, Farsça ve Urdu dillerini iyi derecede bilmesine rağmen, eserlerini Uygur Türkçesi ile yazmıştır.

Ölüm yahşi esaret astida izzette bolgandin,
Veya bagu çimenler içre köp rahettt bolgandin.
Ve ya mehbubile kuçağırda işrette bolgandin,
Ve ya Karun kebi dünya tepip servette bolgandin,
Muhenneslere kafi ger bolsa aş ile nanlar.

Muhammed Kasım Damollam, hayatının çoğunu yurt dışında geçirmiş ve vatan özlemini yeterince çekmiş bir insan olarak. Esaret altındaki insanların her ne kadar refah içinde yaşasa da hatta Karun gibi zengin olsa bile, bu esaret hayatının zulüm olduğunu ölümün ise esaret karşısında daha şerefli olduğunu birçok şiirinde yukarıda ki mısralarında olduğu gibi vurgulamıştır.

Ünlü din bilgini, devlet adamı ve milli mücahit Muhammed Kasım Damollam, 28 Mayıs 1985 yılında Suudi Arabistan’ın Taif şehrinde vefat etmiş ve İbni Abbas (R. A.) mezarlığın da toprağa verilmiştir.

(*eşâir: En iyi şâir.

FIFA, Çin'in Çirkin Rejiminin Bu Güzel Oyuna Ev Sahipliği Yapmasına İzin Verme

Craig REEDIE / IOC Executive Member Claimed China Was 'Freer'

The Guardian'dan Craig Reddie 3 Mart 2008 de "Oyunlar Çine verildiğinden beri kayda değer gelişmelere şahit olduk ve hiç şüphem yok ki 2001 de olduğundan Çin daha iyi ve daha özgür bir ülkedir. Kayda değer ölçüde daha büyük bir hareket ve medya özgürlüğü olmuştur. İş kanunlarında ve hava kirliliği önlemlerinde dikkat çeken reformlar olmuştur. Ve aynı zamanda yargı sisteminde de bazı reformlar olmuştur. Dedi. Çin'in 2008 Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği ile ilgili uluslar arası doğrulanabilir endişeleri çürütmek için Uluslararası Olimpiyat Komitesi (UOK) ,oyunları Pekine vermenin sonucu olarak, Çin üzerinde ılımlı bir etkinin oluşacağını ve insan haklarının iyileşeceğine inanan dünyayı ikna etmek için bir halkla ilişkiler hareketi başlattı. Böylesi "güvenceler" tabii ki tamamıyla inandırıcı değildi ve bu konuda medya raporlarını manipüle etmek isteyenler baskının sansürün, ihlallerin ve Tibet ve Doğu Türkistan'ın acımasız işgalinin bütün gerçekliği ile azaltılmayacağına çok akıllı bir şekilde farkındaydılar. Aynı yıl sayısız Tibetlinin öldürülmesiyle, işkenceye tabi tutulmasıyla ve hapse atılmasıyla zalimce bastırılan bağımsızlık için Ulusal bir ayaklanmaya İşgal altındaki Tibet'te tanık olmuştur. Uluslararası Olimpiyat Komitesi (UOK) üyesi Craig Reddie Çin'in daha özgür olduğunu iddia etti. Dökülen kanlar hemen hemen hiç kurumaz, çünkü Oyunların gelişen özgürlükler konusundaki yılanı benzer güvenceleri düzmeceydi ve kendine hizmet eden bir şekilde de içi boştu. 2008 Olimpiyat Oyunlarını Çin'e vermekte ticari ve siyasi çıkarlara baskın gelen hiç bir ne etik beklenti ve ne de Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nden insan hakları üzerine basmakalıp sözler vardı, ne de insan hakları taraftarları Çin rejiminin bir sonucu olarak acımasız zulümden acı çeken milyonlarca insanlarla dayanışmayı ifade ile gerçekten ilgileniyordu. Çin'in ekonomik cazibesi ve siyasi etkisinin boyutu o kadardı ki, Çin'in acımasız zulmü etik olarak iflas etmiş ve Çin Rejimi ile işbirliği yapmakla sunulan ticari fırsatları en üst düzeye çıkarmakla daha fazla ilgilenenler için ilgisizliğin karanlık tarafına çekilmektedir. Çok büyük halkla ilişkiler kaynakları ile desteklenen ve dalkavuk medya ile yardım edilen insan hakları veya halkların özgürlükleri bakımından ifade edilen her türlü endişe güya Çin ile ilgilenmekten kaynaklanan iyileşmeleri iddia ederek marjinalleştirilmekte, göz ardı edilmekte ve ilgilenilmemektedir.

FIFA Başkanı Sepp Blatter Pekin 2008'de

Bu kamuoyu eleştirisini bilerek hafifletmek için dizayn edilen tamamıyla modası geçmiş ve alaycı bir uydurma ve işgal altındaki Tibet ve **Doğu Türkistan'daki acımasız sindirme ile de ispatlandığı gibi**, Çin'deki komünist rejim, ne sözde yapıcı taahhütlerle ve ne de ne kadar prestijli olursa olsun uluslar arası spor müsabakalarını yapma görevi vererek, psikotik aşırılıklarının hafifletilemeyeceği seri bir istismarcıdır. Futbolun uluslararası kuruluşu olarak bizi bu yıl 3 Aralıkta Zürih'deki müsabakalara getiren FIFA 2018 ve 2022 Dünya Kupasına ev sahipliği yapacak ülkeleri sırasıyla açıkladı. Bu karar yeteri kadar heyecan uyandırdı ve bu oyunları almak için kendi girişimlerini bir dereceye kadar olmuş bitmiş olarak kabul eden İngiltere için ise hayal kırıklığı yarattı. İnsan hakları ve özgürlüğü ile ilgilenenlerin ilgisini daha fazla çekecek bir söz FIFA başkanı tarafından söylenendi. Tarihin yeniden tavizkar yazılımında, Sepp Blatter futbolun Viktorian İngiltere'sinin endüstriyel alanlarında ortaya çıkmadığını, fakat açık bir şekilde eski Çin'de icat edildiğini iddia ederek İngiltere'nin başarısız girişiminin yaranmasına bir de hakareti ekledi. 2026 veya 2030 Dünya Kupası üzerinde geleceğe yönelik bir tahminle, müsabakanın Çine verilmesi ile ilgili Uluslararası futbol idari organı içerisinde hayli tartışma oldu. Bu olayda şüphesiz Çin komünist partisine çok cazip gelecektir. **Elektrikli sopa ile verilen işkencelerin farklı görüşü veya özgürlük** ve insan hakları talebini dile getirenlere terör estirmeye devam edeceğini alkışlayan kalabalıklar ve bayrak sallayan futbol fanatiklerinin arkasında onur misafirleri olarak FIFA hiyerarşisini hayal etmek zor değildir.

Direk Eylem

Şayet bu güzel oyunun Çin'in baskıcı ve saldırgan rejimi ile federasyon tarafından berbat edileceği beklentisi içerisinde iseniz, o zaman ülkenizin FIFA temsilcisine e-mail göndererek ve onlardan Dünya Kupasının Çin'e verilmesine yönelik hiçbir hareketi desteklememelerini rica ederek bize yardımcı olunuz.

FIFA Ülke Temsilcilerinin Detayları Buradadır:
<http://www.fifa.com/aboutfifa/federation/associations.html>

Wikileaks ve Uygur

Henryk Szadziewski / Uygur İnsan Hakları Projesi Müdürü

Şüphe duyulsa da muhbir web sitesi Wikileaks Çin Hükümetinin Doğu Türkistan olarak da bilinen bölgesi Sincan üzerindeki denetimi konusunda endişeli olduğunu teyit etmiştir. ABD’li diplomatların iletişimlerinden sızan bilgiler, Çin makamlarının Uygurları etkileyen konularda kendi pozisyonunu dünya genelinde hükümetlere kabul ettirme çabalarını gözler önüne seriyor. Sızan belgeler, Amerika Birleşik Devletleri’nin bölgedeki devam eden baskıcı tedbirlere ilişkin görüşleri ve kaygılarını göstermektedir. Çin hükümetinin baskıcı tavrını en iyi gösteren belgeler, Guantanamo’daki Uygur tutukluların üçüncü ülkelere serbest bırakılması konusunda Çin’in kızgınlığını veya Çin öfkesini gösteren belgelerdir. 29 Aralık 2008 tarihli bir belge, Çin’in Dışişleri Bakan yardımcısı Liu Jieyi’nin bu tutukluların Çin dışındaki diğer herhangi bir ülkeye serbest bırakılmasına Pekin’in güçlü muhalefetini yansıtmak üzere ABD’nin Çin Büyükelçisiyle olan görüşmesine ilişkindir ve bakan yardımcısı eğer ABD bu serbest bırakma talebini kabul ederse “önemli alanlarda karşılıklı ilişkileri ve işbirliğine zarar vereceğini” dile getirmiştir. Dahası, Şubat 2009 tarihli bir belge Çin’in Kırgızistan Büyükelçisi olan Zhang Yannian’ın Guantanamo’da ki Uygur tutuklularının olası serbest bırakılmasını “bize karşı dostane olmayan bir eylem” ve “yüzümüze karşı bir tokat” olarak nitelendirdiğini aktarmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nin tutukluların Çin’e serbest bırakılmaması konusunda ısrar etmesi Çin yargı sisteminin siyasallaşmış doğasının ölçüsünü göstermektedir. Terörizm konusundaki meşru kaygılar anlaşılabilir, fakat ABD hükümetinin tutukluların Çin’e dönmeleri durumunda muhtemelen işkence görecekları ve idam edilecekleri görüşünde olması bir yana, Guantanamo’daki Uygur tutuklulara ilişkin Çin Hükümeti sadece ABD hükümetine baskı yapmayıp, aynı zamanda tutukluların salınmasını düşünen Yeni Zelanda ve birtakım Avrupa hükümetlerine de baskı yapmıştır. Arnavutluk, Almanya ve Finlandiya ve Avrupa Birliği’ne üye devletlerin hepsi Çin hükümetinin hoşnutsuzluk

sitemine maruz kalmışlardır. İlk başta iki Uygur konusunu sadece insani açıdan değerlendiren Almanya durumunda Uygur Guantanamo davaları diğer tutuklulara göre daha az tercih edilmektedir, çünkü Uygurların kabul edilmesi Çin’le ilişkiler üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. 8 Mayıs 2009 tarihli belge ise “Alman Büyükelçi Michael Schaefer’in Almanya’nın Çin’e ABD’nin Guantanamo’da tutulan bazı Uygur tutukluların kabul edilmesine dair isteğini bildirmesi ve müteakibinde ise eğer Almanya herhangi bir tutuklu kabul ederse ‘karşılıklı ilişkilere ağır bir yük getireceği’ konusunda Çin’in uyarısına” ilişkindir. Diplomatik belgeler aynı zamanda Temmuz 2009’da bölgenin başkenti Urumçi’deki ayaklanmaları da değerlendirmektedir. 13 Temmuz 2009 tarihli bir belge Çin’deki toplu ayaklanmaları şöyle değerlendirmektedir: “Sincan’da 5-7 Temmuz’da ve Tibet’te 3 ise Mart 2008’deki gibi etnik ayaklanmalar kitlesel olaylardan hem köken hem de doğa olarak belirgin biçimde farklı, diye Resmi Görevli vurguladı. Her ikisi de Parti için ciddi sorun teşkil ediyor, diye söyledi, fakat Parti yönetimi düzeni sağlamak için gerekirse Uygurlar veya Tibetlilere ateş açmakta tereddüt etmeyecektir. Kitlesel olaylar farklı bir tehlike arz ediyor, diye söyledi, çünkü yönetim, Partiye karşı dönebilecek kitlesel ayaklanmaları tetikler korkusuyla Han kökenli isyancılara ateş açmaktan “korkuyor”. Özellikle eğer bu sene Uygur İnsan Hakları Projesi (UHRP) ve Amnesty International tarafından yayınlanan ve Temmuz 2009 tarihinde Uygur protestoculara karşı ölümcül ateş açıldığı konusunda görgü tanıklarının ifadelerini detaylandıran iki raporda sunulan kanıtlar dikkate alındığında bu insanın kanını dondurucu bir görüş. Buna ek olarak, Han kökenli Çinli protestoculara karşı ateş açılmaması, Eylül 2009’da Urumçi’de Çin güvenlik güçleri tarafından Han kökenli Çinli protestoculara karşı farklı bir yaklaşımın uygulandığını gösteriyor. Bu protestolar sırasında o zamanki Parti Sekreteri Wang Lequan, güvenlik konularında devletin yanıtlarını kendilerine iletmesini isteyen göste-

ricilere hitapta bulunmuştur. Temmuz ayında Uygur göstericilerin benzer bir talebi ise karşılanmamıştır. Huzursuzluğun daha geniş yankıları konusunda ise İran-Çin ilişkilerine nasıl etki edeceği ve Canberra'da Ağustos 2009'da Ulusal Basın Kulübünde Dünya Uygur Kongresi Başkanı Bay Rebiya Kadeer'in konuşmasından sonra Avustralya'yla olan ilişkilere nasıl bir etki edeceğine de değinilmektedir. Son durumda Çin hükümeti "Kadeer'in konuşma yapmasına engel olmak için Ulusal Basın Kulübüne sponsorluk eden büyük bir Avustralya bankasını özel olarak uyarmıştır." Amerika Birleşik Devletleri'nin Uygur bölgesindeki durum üzerine kaygıları da belgelerde ortaya çıkmaktadır. Tibet'teki politika konusu üzerine bir değerlendirmede ABD görevlileri Çin liderleri için "uluslararası baskı altında bu şekilde davranıyorlarsa" daha yumuşak bir çizgi izlemelerinin olanaksız olduğunu açıklamaktadırlar. Tibet bölgelerinde de ayaklanmaların patlak vermesinden bir ay sonraki 16 Nisan 2008 tarihli belge de, "iç istikrarın yönetimin her şeyden öte en üst önceliği olduğu ve bunun da Tibet ve Sincan gibi bölgeler konusundaki sert tutumda bir yumuşamanın olmayacağı konusunda "neredeyse emin olunabileceği" anlamına geldiği" şeklindeki gözlemi doğrulamaktadır. Belgede ihtiva olunan bilgiler aynı zamanda Çin hükümetinin ülke bütünlüğü ve Tibet'teki hoşnutsuzluğun olası sıçraması konusundaki görüşleriyle birlikte aşır duyarlılığa ışık tutmaktadır. Tibet ve Sincan'daki gerilimlere sivil toplumdan çözüm önerileri 24 Şubat 2008 tarihli belgede değerlendirilmektedir. Belge, Çin'in ekonomik başarısının demokratik reformlara direncini artıracığını belirtirken aynı zamanda Çin liderlerinin "hukuk devleti ilkesi ve onaylı dinler, STK'lar, dernekler ve sosyal istikrara katkı yapan ve Komünist Parti yönetimine karşı çıkmayan alanlardaki diğer aktörlerin daha çok rol üstlenmesindeki gelişmeler dahil sivil toplumun sınırlı genişlemesi"nde nasıl fayda gördüklerini değerlendirmektedir. Bu, ABD resmi görevlilerinin Çin'in ekonomik gelişmesi ve Çin'le olan ekonomik ilişkilerin ilerleyen biçimde daha demokratik bir toplum yaratacağı şeklindeki görüşlerini destekler mahiyette düşüncede belirgin bir değişikliktir, fakat Çin yönetiminin üst kademe-

lerinden aşağıya doğru gelişen bir hareketten ziyade tabandan yukarıya sıçrayan bir harekette daha çok güvenilmektedir. Buna rağmen belgenin vardığı sonuca göre "Tibet ve Sincan gibi alanlarda ayrılıkçılık korkusu sivil toplumun büyümesi üzerinde daha sıkı kısıtlamalara neden olmaktadır". Bu yaklaşım, ABD hükümetinin "Pekin'in insan hakları geçmişi konusunda ciddi kaygıları dile getirmeye devam etmesi gerektiğini ve Çin'in insan hakları, inanç özgürlüğü ve hukukun üstünlüğüne daha fazla itibar etmesinin Çin'in aradığı kalkınma ve sosyal istikrarı artırmaya ve Çin'in uluslararası alandaki imajını olumlu etkileyeceği konusunda Çin'in bilincinin geliştirilmesi gerektiğini" ifade eden bir resmi görevli tarafından faydasız olarak değerlendirilmektedir. Böyle bir strateji, "Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'nin Tayvan, Tibet ve Sincan'daki "ayrılıkçıları" ve rejim değişikliğini gizlice desteklediği konusundaki paranoyak korkusu" dikkate alındığında epey bir diplomatik beceri gerektirecektir. Belgeler, umuma nadir duyurulan diplomasının günlük işleyişi konusunda epey bir bilgi vermektedir ve Uygur meselesi konusunda kapalı kapılar ardında yapılan işlerin miktarı çok dikkat çekicidir. Özel konuşmalarda Uygur insan hakları durumlarının gözlemcisi olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin rolünün önemi açıkça belirtilmektedir ve umuma açık anlayışlı pozisyonuyla karşılaştırılmaktadır. Uygur İnsan Hakları Projesinin ekibi, Çin hükümetinin Uygur eylemcilere uyguladığı baskıdan da iyi haberdardır, buna rağmen Çin hükümetinin kendi halefleri üzerindeki baskısının detayları Çin resmi görevlilerinin ihtilafı söylemleri bastırma çabalarının derecesinin göstergesidir. Wikileaks'ten gelecek daha çok açıklamalarla Uygurlar meselesi manşetlere taşınmayabilir, fakat bu belgeler Uygur bölgesindeki insan hakları durumlarının belgelendirilmesi üzerine yeni bir ışık getirmiştir.

<http://www.weblog.uhrp.org/?p=16> adresinde mevcuttur

Gönderen: Henryk Szadziwski, saat 12:06

Kırgızistan Ayaklanmasının Çin'in Sincan (Doğu Türkistan) Politikası Üzerindeki Etkisi

unhcr.org

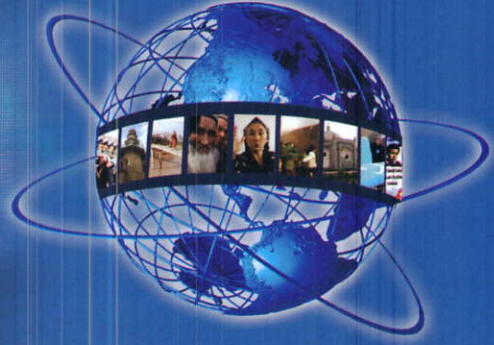
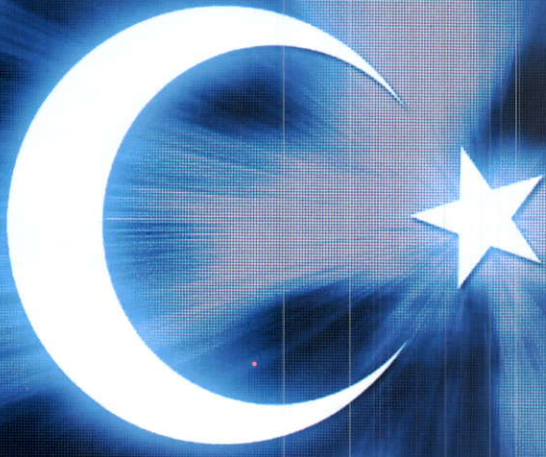
Muhalefet güçleri başkent Bişkek'i kanlı bir çarpışmayla alırken ve cumhurbaşkanı ve müttefiklerini kaçırmaya mecbur ederken Kırgızistan'daki politik kriz bir dönüm noktasına girmiştir ve bunun etkisiyle Çin bölgelerinin liderleri ise ağır bir politik fırtınayla nadir bir gösteride Sincan'a toplu halde baskı yapmaktadırlar. Eyaletlerdeki parti sekreteri düzeyindeki Çin Komünist Partisi liderlerinin giden bir kümesinin Sincan'a gelişleri, geçen Temmuzdaki şiddet içeren Urumçi ayaklanmasının gölgesinde halen belirsizliğini koruyan, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki bu huzursuz Kuzeybatı bölgesinin geleceğine Çin liderlerinin atfettiği önemi vurgulamaktadır (Ming Pao [Hong Kong], 13 Nisan). Komşu Orta Asya cumhuriyetindeki kargaşanın Çin yönetiminin aklını meşgul ettiği şüphesizdir. Eski Kırgız Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev'in en nihayetinde başkentten kaçışına yol açan hızlı olaylar dizisini müteakip Çin'in Dış İşleri Bakanlığı derhal durum konusunda "derin kaygılarının" bulunduğunu dile getiren ve ülkede en kısa sürede barışın tesis edileceğini ve istikrarın korunacağını ümit ettiklerini belirten bir beyanda bulunmuştur. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Jiang Yu bir düzenli brifinginde Çin'in sorunların yasal biçimde halledileceğini ümit ettiğini ifade etmiştir. Diğer raporların gösterdiğine göre Çin, komşu Kırgızistan ile karayolu ve toplu ulaştırma bağlantılarını askıya almaktadır (China Daily, 8 Nisan; Ming Pao, 13 Nisan; Radio Free Asia, 13 Nisan). Kırgızistan'daki politik kargaşanın Çin için çıkarımları, Pekin'in "dışa açılma" stratejisi açısından ülkenin artan önemiyle daha da keskinleşmektedir. Kırgızistan, Çin'in Orta Asya'ya ve Avrasya'ya genel yaklaşımında kilit unsurdur. Çin ve Kırgızistan, Sincan Uygur Özerk

Bölgesi (XUAR) üzerinden Irkestan ve Toru-gart geçitlerinde iki ana sınır geçişiyle 1100 km'lik sınırı paylaşmaktadırlar. Ticaret hacmi rapor edildiğine göre, Pekin ve Bişkek diplomatik ilişki kurdukları 1992 yılındaki 355 milyon dolarla karşılaştırıldığında 2008 yılında 9,3 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır (China Daily, Nisan 9). Dahası XUAR'ın Kırgızistan'a ihracatı 2009 yılında 2,97 milyar dolar olarak değerlendirilmektedir ve Kırgızistan, XUAR için bir numara ihracat pazarı olarak ilk defa Kazakistan'ı geçmiştir. Kırgızistan aynı zamanda doğal kaynaklar olarak da zengindir: Petrol, doğal gaz ve altın açısından zengindir ve Çin ticareti için ideal bir koridordur (China Daily, 9 Nisan). Çin yönetimi, Kırgızistan'da yaşayan büyük sayıdaki Uygur nüfusundan dolayı (yaklaşık 50.000 ila 250.000 aralığında tahmin ediliyor) cumhuriyetteki istikrarsızlığın Sincan bölgesine de sıçramasından ve kıyılardaki Uygur toplumdaki radikal unsurları tetikleemesinden korkmaktadır. Aynı zamanda Çin'in Orta Asya'dan Sincan'a uzanan kapsamlı ekonomik kalkınmasının bir parçası olan büyük çaptaki altyapısını (yollar, demiryolu, boru hattı) da riske atabilir. Çin'in Orta Asya'daki kapsamlı ve önemli stratejik ve enerji ilgileri, Sincan'daki istikrarla yakından ilişkilidir ve bu da komşu ülkelerdeki iç gelişmelere artan ölçüde bağlıdır. Merkezi yönetimle yakın bağlardan faydalanan popüler bir Hong Kong bazlı televizyon ağı olan Phoenix Television'daki bir Çinli gözlemcinin ifadesine göre eğer Şangay İşbirliği Örgütü'nün (SCO) üyesi olarak Kırgız makamları kontrolü kaybederlerse Çin, ülkenin barışı koruyabilmesine yardım etmek için müdahale etmenin yollarını değerlendirmelidir (Cq.people.com.cn, 12 Nisan; Radio Free Asia, 7 Nisan). Bişkek'teki son çarpışma-

lar açıkça kısa dönemdeki ticari ilişkileri etkileyebilir, fakat bazı Çinli analistlere göre iki taraflı ilişkiler uzun dönemde etkilenmeyecektir. Çin'de saygın bir yere sahip Çağdaş Uluslararası Enstitüsündeki Orta Asya çalışmaları üzerine uzman olan Xu Xiaotian'un ifadesine göre kim iktidara gelirse gelsin Çin-Kırgızistan ilişkilerine önem verecektir. Fakat geçici olarak Çin'in bu bölgedeki bazı projelerini, örneğin enerji ve madencilik sektörlerindeki büyük projelerini etkileyebilir (China Daily, 9 Nisan). Dong Manyuan'a göre Çin Uluslararası Çalışmalar Enstitüsündeki bir anti-terör uzmanına göre Kırgızistan coğrafi olarak stratejik konumundan dolayı büyük güçler arasında bir denge gütmek zorundadır. Kırgızistan Rusya veya ABD'yle ilişkilerini bozmak istememekte ve aynı zamanda Çin ile dostane ilişkilerini de sürdürmek istemektedir (China Daily, 9 Nisan). Bu tür makro düzeydeki analizler makul ölçüde geçerli olsa da mevcut krizin altında yatan sos-politik akımları göz ardı ediyor. Bişkek'teki şiddet içeren ayaklanma sırasında beş katlı bir Çin ticaret merkezi yağma edilmiş ve yakılmıştır. Tahmini zarar 4 milyon dolara varmaktadır. Bişkek'te şiddet olaylarının patlak vermesi açıkça, birçoğu özellikle beş yıl önce Lale Devrimi sırasında da benzer kayıplar yaşadıkdan sonra istikrarsız bir ülkeye yeniden yatırım yapmaktan endişelenen ülkedeki Çinli iş dünyasının huzurunu kaçırmıştır (China Daily, 10 Nisan). Son yıllarda Kırgızistan'ın tahrip olmuş olan ekonomisi, Kırgızistan'daki Çinli göçmenlere yönelik kzenofobik tavırları ateşlemiştir. Çin'in resmi istatistiklerine göre şu anda Kırgızistan'da yaklaşık 30.000 Çinli yaşamaktadır ve onu yaklaşık olarak 5,3 milyonluk bir nüfus içerisinde en büyük yabancı nüfus kılmaktadır (China Daily, 9 Nisan). Ticaret erbabı ve işçileri de kapsayan gayri resmi tahminler bu rakamın 100.000'e vardığını ileri sürmektedirler. Mevcut politik krizin "katalizörü" olmasa bile ülkenin ekonomik olarak giderek Çin'e olan bağımlılığı-

nın artması, eski rejim altındaki sıradan bir Kırgız'ın ekonomik mahrumiyet duygusunu vurgulayan belirgin bir faktör olmuştur (Eurasianet, 18 Mart 2009). Belirgin bir bağlantı olmasa da istikrarsızlığın patlak vermesi aynı zamanda Orta Krallık'ın sınır bölgeleri üzerindeki yabancı devletlerin etkisinin artışından kaygı duyan Çin yönetiminin şüphelerini daha da derinleştirmektedir. Huzursuz bölge üzerindeki kendi kontrolünü artırmaya yönelik belirgin bir çaba gösteren Çin yönetimi, geçen Temmuz'daki ayaklanmadan sonra bölgedeki güvenliğini artırmak için önlem almış durumdadır. Yıllık yasama toplantısından bir rapora atıfta bulunan China Daily'ye göre bu yıl başında ilan edilen planlara göre yerel hükümet bu sene kamu güvenlik harcamasını neredeyse iki katına çıkararak 2,89 milyar yuan (424,8 milyon dolar) yapmak istemektedir ve bu rakam, geçen sene bütçesi olan 1,54 milyar yuandan yüzde 88 daha fazladır (Taipei Times, 17 Ocak). Bölgenin istikrarı için ima ettiği anlamlar bir yana, aynı zamanda ÇHC'nin Sincan'daki denetimi üzerinde de potansiyel etkisi dikkate alındığında Hu yönetiminin Orta Asya cumhuriyetindeki durum konusundaki endişesi anlaşılabilir. En son olay yeni bölge ortamının değişkenliğini ve Pekin'in Sincan'a yönelik mevcut politikalarının sınırlılığını vurgulamaktadır. Halen merkezi yönetimin çabaları "aynısından daha çok" çizgisini takip eder görünüyor. Eğer durum buysa Hu yönetimi, sadece Sincan'daki hoşnutsuz Uygurların kentine karşı doğru şekilde yanıt vermedeki başarısızlığı yüzünden değil, fakat aynı zamanda dogmatik biçimde ekonomiyi politikadan ayrı tutmaya devam etmesinin bölgede daha fazla politik istikrarsızlığı ateşleyebileceğinden dolayı Sincan üzerindeki kontrol yeteneğini kaybettiğine şahit olabilir.
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c80c3ab2.html>

DOĞU TÜRKİSTAN'dan HABERLER

UYGUR BÖLGESİNE GELECEK ÇİN DİLİ ÖĞRETMENLERİNİN KOMÜNİST PARTİ ÜYESİ OLMALARI İSTENDİ

Çin hükümeti Uygur bölgesindeki sözde çift dilli okullara Çin'den öğretmen getirmektedir. Öğretmenlerin bulunduğu her ortamda Çin devletinin resmi komünist ideolojisini savunmaları ve yaymaları için Komünist Parti üyesi olmaları istendi.

Uygur bölgesinde deneme eğitime tabi tutulan okullarda tüm dersler Çin'ce olarak yapılmaktadır.

KAŞGAR'DA TOPLU HALDE ŞİKÂYETTE BULUNMAK YASAKLANDI

Doğu Türkistan bölgesinde yöneticiler ve devlet memurları tarafından haksızlığa uğratılanların genelde izledikleri yol bir üst makama giderek sözlü şikâyette bulunmaktır. Hakkını aramak için devlet mahkemelerine başvurmak genel halk tarafından bilinen bir durum değildir. Bu konudaki yasal haklar da bilinmemektedir. Kaşgar vilayetinin Yenişehir nahiyesinde insanların toplu bir şekilde şikâyette bulunmaları güvenlik birimlerince yasaklandı.

ÇİFTÇİLER TIANANMEN MEYDANINA GELEK PROTESTO EYLEMİ YAPTI

Hoten vilayetindeki yerel yöneticiler çiftçilerin tarımdan elde ettikleri çilan (Vinnap) ve pamuk gibi tarımsal ürünlerini şehir dışına gö-

türerek satmalarını yasakladılar. Bu duruma karşı tepkilerini ortaya koymak isteyen, GUMA nahiyesinden 30'dan fazla çiftçi uğradıkları haksızlığa karşı Pekin'deki Tiananmen meydanına gelerek protesto eylemi yaptılar. Çinli güvenlik güçleri protestocu Uygurları zor kullanarak memleketlerine gönderdiler.

ÜNİVERSİTELERDE UYGUR ÖĞRENCİLERİN SAYISI TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISININ SADECE %32.2'Nİ OLUŞTURMAKTADIR

Doğu Türkistan Bölgesi resmi sayısal verilerine göre 2010 yılında Uygur bölgesindeki Üniversitelerden mezun olan Çinli öğrenci sayısı toplam sayının %67.8 ve Uygur öğrenci sayısı %32.2 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında yüksek öğretimden mezun olanların sayısı 65 889 olup, doktora mezun sayısı 161, yüksek lisans mezun sayısı 3.241, lisans mezun sayısı

28.345, yüksek okul mezun sayısı 34.142 dir. Uygur mezun sayısı 21.232 olup toplam sayının sadece %32.2 sini oluşturmaktadır.

DOĞU TÜRKİSTAN'dan HABERLER

PEKİN'E DERDİNİ ANLATMAYA GİDEN TURSUN GAFUR HAPSE MAHKÛM ÇİN'İN GENSU EYALETİNDEN UYGUR BÖLGESİNE YAPILAN GİZLİ GÖÇ ORTAYA ÇIKTI EDİLDİ

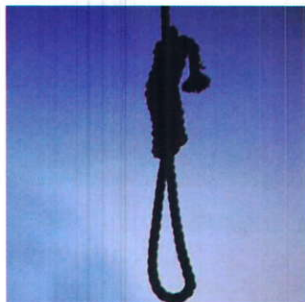
Birkaç ay öncesinde Çin basınında, GANSU eyaletinde sel felaketine maruz kalanların Uygur bölgesine göçmen olarak nakledileceği haberleri yer almıştı ve Çin

makamları bu haberi yalanlamıştı. İnternet sayfalarında çıkan haberlere göre Çin hükümeti sel bölgesinden Uygur bölgelerine gizli şekilde göçmen nakletmektedir. GENSU eyaletindeki haber kaynaklarına göre, WUDU kasabasından yeni göçe hazırlanan aile sayısı 348 ve toplam nüfus sayısı 1243 olduğunu bildirdiler. Çinli göçmenler Uygur bölgesine gelmeden önce Çin devleti onlara dayalı döşeli ev tahsis edilmekte, en iyi iş imkanı ile istihdam edilmektedir. Bu şekilde toplam kaç kişinin Doğu Türkistan'a göç ettikleri ve nerelere yerleştirildikleri bilinmemektedir.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİSİ FAZİLET EKBER'E İDAM CEZASI VERİLDİ

Çince yayın yapan bir devlet radyosunun haberine göre Urumçi Üniversitesi Rus dili bölümü öğrencisi 19 yaşındaki Fazilet Ekber'e Nisan ayında iki yıl sonra infaz edilmek üzere idam cezası verildi. Fazilet Ekber'in duruşması halka kapalı yapılmış olup 5 Temmuz olayları

sırasında adam öldürmekle suçlandığı söylenmektedir.

AIDS HASTALARININ SAYISININ 60 BİNDEN FAZLA OLDUĞU TAHMİN EDİLMEKTEDİR

15 Aralık'ta Urumçi'de yapılan Uygur Özerk Bölgesi hükümetinin AIDS hastalığını önleme hizmeti konulu toplantıda Uygur bölgesinde AIDS hastalığının cinsel yolla artarak yayılmakta olduğu bildirilmiştir. Şinhua Haber Ajansının bildirdiğine göre Uygur bölgesinde şimdiye kadar kayıtlı AIDS hastası sayısı 32.532 olup, Uygur bölgesi hasta sayısına göre Çin'de beşinci sırada, hasta sayısının toplam nüfusa oranına göre ikinci sıradadır. Uygur bölgesindeki toplam AIDS hastası sayısının kayıtlı olmayan hastalarla birlikte 60 binden fazla olduğu tahmin edilmektedir. AIDS hastalığı ortak şırınga kullanma ve cinsel yolla bulaşmaktadır.

BİR ÇİNLİ, FABRİKASINDA ZİHİNSEL ÖZÜRLÜLERİ KÖLE OLARAK ÇALIŞTIRDI

BBC'nin 14 Aralık'ta yaptığı habere göre Turpan vilayetinin Toksun nahiyesinde bir Çinli tarafından kurulan inşaat malzemeleri ve kimyasal ürünler fabrikasında Çin'den getirilen zihinsel özrü insanlarının

4 yıldan beri çok ağır şartlarda insana reva görülmeyecek şekilde çok zor koşullarda köle gibi çalıştırıldıkları ortaya çıktı. Bu durum ortaya çıktıktan sonra söz konusu fabrika Çin hükümeti tarafından kapatıldı.

DOĞU TÜRKİSTAN'dan HABERLER

ÜRÜMÇİ'NİN TAŞBULAK SEMTİNDEKİ 200 BİN İNSAN GÖÇE ZORLANDILAR

Çin hükümeti modern ve dayanıklı ev yapma bahanesiyle Urumçi'nin Taşbulak semtinde yaşayan mutlak çoğunluğu Uygur olan 200 bin kişiyi evlerinden ederek göçe zorladı. Çin hükümeti 5 Temmuz olaylarından sonra modern ve dayanıklı ev yapma bahanesiyle Ürumçi'deki Uygurların çoğunluk olarak yaşadıkları bölgeleri Uygurlardan arındırmaya çalışmaktadır.

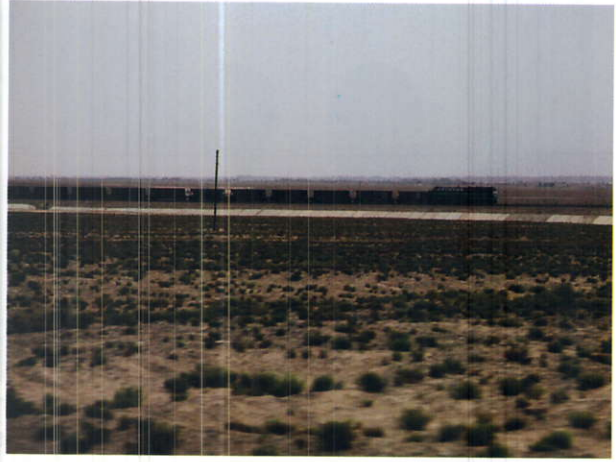
MAHMUT DAMOLLA'NIN CENAZE NAMAZINDA 100 KİŞİ TUTUKLANDI

Dünya Uygur Kurultayı'ndan alınan bilgiye göre Urumçi'deki Hantengri Camisi'nin imamı, dini alim Mahmut Damolla'nın cenaze namazında cemaat ile Çin güvenlik güçleri

arasında arbede yaşandı ve 100 kişi tutuklandı. Mahmut Damolla Uygur halkı arasında saygın, halka İslamiyeti Çin hükümetinin istekleri doğrultusunda değil, İslamiyetin emrettiği şekliyle anlatan, vatan ve milletle ilgili konularda her zaman Çin hükümetine karşı halktan yana tavır alan dini alim olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Mahmut Damolla'nın cenaze namazına olan yoğun ilgi ve büyük katılım Çin hükümetini endişeye sevk etmiş, Çin polisleri mezarlığa kadar cemaati yoğun güvenlik önlemi altında defin işlemi bitene kadar polis ablukasında tuttu.

5 MİLYAR 73 MİLYON HARCANAN KAŞGAR-HOTEN DEMİRYOLU TAMAMLANDI

Çin hükümetinin Uygur bölgesindeki önemli projelerinden biri olan 480 kilometre uzunluğundaki Kaşgar-Hoten demiryolunun 5 milyar 73 milyon Yuan harcanarak 30 Aralık 2010 tarihinde tamamlandığı bildirildi. Çin hükümeti Kaşgar-Hoten demiryolunun, bölgenin iktisadi kalkınmasına ivme kazandıracığı, bölge halkının fakirlikten kurtulmasına yardımcı olacağına iddia etse de, demiryolunun inşasına karşı çıkanlar demiryolu sayesinde Hoten'e olan Çinli göçünün hız kazanacağı, demografik yapının değişeceği, milli medeniyet ve kültürün tahrip edileceği endişesini taşımaktadır. Çin hükümeti Mayıs ayında yaptığı bir toplantıda Uygur bölgesine yatırım yapma ve Çinli göçünü hızlandırma konusunda kararlar almıştı.

HABER PROGRAMCISI MUHAMMETCAN ABDULLAH'A ÖMÜR BOYU HAPİS CEZASI

Çin merkez televizyonunun 5 Temmuz olaylarıyla ilgili yaptığı bir programda Çin merkez radyosu haber yönetmeni Muhammetcan Abdullah'ın 5 Temmuz olaylarıyla ilişkili olarak tutuklandığı belirtilmişti. Kısa bir süre önce

Muhammetcan Abdullah'ın arkadaşları onun Nisan ayında ömür boyu hapisle cezalandırıldığını bildirdiler. Ancak Çin kaynakları Muhammetcan Abdullah'ın nerede ve ne durumda olduğu konusunda resmi bilgi vermemektedir.

FAALİYETLERİMİZ

DUK HEYETİNİN TBMM ZİYARETİ

Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardımcısı Seyit TÜMTÜRK ve Dünya Uygur Kongresi Teftiş Heyeti Üyesi Hayrullah EFENDİGİL, Türkiye Büyük Millet Meclisine ziyaret gerçekleştirdi. Gelişen ve yakınlaşan Türkiye-Çin ilişkilerinin hemen ardından, Seyit TÜMTÜRK ve Hayrullah EFENDİGİL beyler Doğu Türkistan konusunda ikili temaslarda bulunmak üzere TBMM'yi zi-

yaret etti. TBMM Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı Murat MERCAN, Dış Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan ve Milletvekili Rıdvan YALÇIN'la görüşerek, Çin Halk Cumhuriyetinin Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine yaptıkları ve hali hazırda devam eden asimilasyon ve şiddet olaylarından bahsettiler. Son olarak Devlet Baka-

nı Faruk ÇELİK ile görüşen Seyit TÜMTÜRK ve Hayrullah EFENDİGİL ziyaret sonrası verdikleri demeçte, "Doğu Türkistan'da yaşanan zulmün ve Çin devletinin kendi eli ile işlediği suçun en nihayetinde son bulacağını ve Müslüman Uygur Türklerinin hak ettikleri hayata kavuşacaklarını belirttiler. Bu nedenle bu ve benzeri ziyaretlerin önemi ne vurgu yaparak, ikili temasları daha da yoğunlaştıracaklarını beyan ettiler."

DOĞU TÜRKİSTAN'DAKİ ÇİN ZULMÜ FOTOĞRAFLARLA GÖSTERİLDİ

Trabzon'un Akçaabat ilçesinde Doğu Türkistan Türkleri'nin yaşadığı zulüm fotoğraflarla gösterildi. Kendilerine Genç Atsızlar adını veren bir grup genç, Atatürk Parkı'nda basın açıklaması yaparak, Çin'in Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türkleri'ne yapmış olduğu katliamı kınadı. Grup adına basın açıklaması yapan grup üyesi Murat Yılmaz, "Doğu Türkistan, Uygur Türkleri'nin yaşadığı özerk bir Türk bölgesidir. Bu bölgeye özerk dense de Çin'in yaptığı işkence ve soykırım 50-60 yıldır bağımsızlığımıza gölge gibi, hançer gibi çökmekte-

dir" dedi. Olaylara seslerini yükselten Uygur Türkleri'nin evlerinden, ana-babalarından, eşlerinden, çocuklarından ve en önemlisi ata topraklarından uzaklaştırılmasına Türkiye Türkleri olarak göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapan Yılmaz, "Filistin için çıkan sesler nerede?" diyerek, Filistin'e verilen önemin Doğu Türkistan'daki Müslüman Türkler'e verilmediğini kaydetti. Son olarak Atatürk'ün "Bir gün Çin Seddi'nde tüm Türklerle buluşacağız" sözünü hatırlatan Yılmaz, Türk gençlerini ve Türk milletini bu soykırıma tepkisiz kalmamaya davet etti. Yapılan basın açıklaması sonrasında Çin'in Doğu Türkistan'da yaptığı zulümleri anlatan resimler sergilendi.

1933 VE 1944 TE KURULAN CUMHURİYETLERİMİZİ ANDIK

Kuruluş tarihleri kadar birçok özelliği de aynı olan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ile Doğu Türkistan Cumhuriyetinin kuruluş günleri olan 12 Kasım günü andık. 70 yıl kadar önce Doğu Türkistan toprakların da kurulan bu iki devlet için derneğimizde Kuran-ı Kerim Hatmi düzenleyerek. 12 Kasım 1933'te kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ve 12 Kasım 1944'te

Doğu Türkistan Cumhuriyeti kurucuları başta olmak üzere bu iki devletin kurulmasında pay sahibi olan aziz ecdadımız ve şehitlerimizin ruhuna hediye ettik. Derneğimiz de okunan Kuran-ı Kerim hatminden sonra dualarla yad ettiğimiz ecdadımız ve şehitlerimiz için ve onların aziz hatıralarına binaen derneğimiz Genel Başkanı Seyit TÜMTÜRK bey kısa bir konuşma yaparak. Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti hakkında kısa bilgiler verdi. "Ecdadımız nasıl ki yarım asır önce kısa süreli de olsa bağımsız iki devlet kurdu ise bu gün onların torunları olarak bizlerin de aynı güç ve imana sahip olduğumuzu" belirtti. TÜMTÜRK konuşmasının devamında Doğu Türkistan'ın işgalci komünist Çin rejiminden mutlaka kurtulacağını ve bunun tüm Doğu Türkistan Türklerinin ortak arzusu ve gayesi olduğunu vurguladı. Bu vesile ile 12 Kasım 1933'te kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ile 12 Kasım 1944 yılında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kurucularını bu devletlerin vücuda gelmesinde emeği geçenlerle canlarını ve kanlarını hürriyet ve istikbal uğruna hiçbir karşılık beklemeden feda eden ecdadımızı ve şehitlerimizi bir kez daha rahmet ve minnetle yad ediyoruz. Bu gün kalbimiz de taşıdığımız bağımsızlık inancı daha da büyümüştür. Öyle ki, hürriyet yolunda yılmadan yıkılmadan çalışacağız ve Gökbayrağı hak ettiği üzere Doğu Türkistan semalarında dalgalandıracağız. Doğu Türkistan'ın

istiklal ve istikbali için çalışan bu uğurda can veren aziz şehitlerimizi rahmetle anıyoruz. Onlardan aldığımız güçle yolumuza devam ediyoruz...

İSA YUSUF ALPTEKİN ÇEŞİTLİ ETKİNLİKLERLE ANILIYOR

Vefatının 15. yılı münasebeti ile merhum liderimiz İsa Yusuf ALPTEKİN. Türkiye'de çeşitli etkinliklerle anılıyor. Ömrünü Doğu Türkistan davasına vakfeden merhum liderimiz için ilk etkinlik Kayseri'de gerçekleştirildi. Türkistan Camii Kuran Kursunda, Kuran-ı Kerim hatmi okutularak dualar-

la anıldı. Merhum Liderimiz ALPTEKİN için diğer bir anma toplantısı Gazi Üniversitesi, Türk Ocağı Genel Merkezi ve Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şubesinin ortaklaşa düzenledikleri ve Gazi Üniversitesi Kemaleddin Salonunda "Vefatının 15. Yılında İsa Yusuf ALPTEKİN Hayatı ve Mücadeleleri" konulu bir konferans oldu. Konferansın açılış konuşmasını Ankara Şube Başkanımız Hayrullah EFENDİGİL yaptı. Dinleyicilere Doğu Türkistan ve İsa Yusuf ALPTEKİN hakkında kısa bilgiler veren Hayrullah beyden sonra, Oturum başkanı olan Gazi Üniversitesi Rektör Danışmanı Prof. Dr. Orhan ARSLAN anma toplantısını başlatmak ve yönetmek için söz aldı. Konuşmalara başlanmadan önce İsa Yusuf ALPTEKİN ve davamız şehitleri için Kuran-ı Kerim okunarak dualar edildi. Daha sonra Türk Ocağı Genel Sekreteri Prof. Dr. Orhan KAVUNCU, Derneğimiz Genel Başkanı ve Dünya Uygur Kongresi Başkan Yar-

dımcısı Seyit TÜMTÜRK ve Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erkin EKREM sıra ile söz alarak İsa Yusuf ALPTEKİN ve onun mücadele hayatını derinlemesine irdeleyerek dinleyenlerle paylaştılar. Ayrıca programımıza iştirak ederek geçmişte olduğu gibi bizleri yalnız bırakmayan BBP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa DESTİCİ bey de söz alarak Doğu Türkistan, İsa Yusuf ALPTEKİN hakkında konuşmacılara bazı bilgiler aktardılar. Ankara'da düzenlenen bir başka programsa Fatih Ülkü Ocakları tarafından gerçekleştirildi. "İsa Yusuf ALPTEKİN ve Fatih Ülkü Ocaklarında Davasına ömrünü adanmış olan Yaşar SAPMAZ" adına mevlidi şerif okunarak dualar edildi. Akşam saatlerinde gerçekleşen mevlit ve anma etkinliğine Ankara Şube Başkanımız Hayrullah EFENDİGİL katılarak. Merhum liderimiz ve Doğu Türkistan hak-

kinda bilgiler verdi. İsa Yusuf ALPTEKİN kabri başında da anıldı. Doğu Türkistanlı lider İsa Yusuf Alptekin vefatının 15. yılında, Topkapı'da bulunan mezarı başında anıldı.

SEYİT TÜMTÜRK AZERBAJCAN'DA

Derneğimiz Genel Başkanı ve Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardımcısı Seyit TÜMTÜRK bazı görüşmelerde bulunmak Doğu Türkistan ve Doğu Türkistanlıların karşılaştığı sorunları anlatmak üzere Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye gitti. 7-9 Aralık tarihlerini kapsayan gezisinde Seyit TÜMTÜRK Azerbaycan Milli Meclisini ziyaret ederek görüşmelerde bulundu.

Azerbaycan Milli Meclisini ziyaret eden Seyit TÜMTÜRK Doğu Türkistan konusunda yetkililere bilgi verirken. Derneğimiz ve Dünya Uygur Kongresinin çalışmalarından bahsetti. Azerbaycan'ın Türkiye ile Orta Asya dolayısı ile Doğu Türkistan toprakları arasında bulunması ve bunun neticesinde Türk dünyası için ne kadar önemli olduğunu vurguladı. Seyit TÜMTÜRK "Türk milleti için Karabağ, Kerkük, Batı

Trakya ne kadar önemli ise yıllardır Çin mezalimi altında kalan Doğu Türkistan'ında aynı öneme sahip olduğunu kardeş ve akraba olan Türk milletinin bu milli hassasiyetler noktasında birlikte hareket etmek mecburiyetinde olduğunu" kaydetti.

DÜNYA İNSAN HAKLARI SEMPOZYUMU DÜZENLENDİ

Nevşehir'in Ürgüp ilçesinde, 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla, 'Dünya İnsan Hakları Sempozyumu' düzenlendi. Ürgüp Belediyesi ve Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği işbirliği ile Ürgüp Perissia Otel'de düzenlenen 'Medya ve İnsan Hakları' konulu sempozyumun açılışında konuşan Nevşehir Valisi Osman Aydın, sempozyum dolayısıyla Türkiye'den ve di-

ğer ülkelerden gelen misafirleri tanımaktan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, herkesin yetişme tarzı nedeniyle devleti ön plana çıkaran bir anlayışın hakim olduğunu söyledi. Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Abdullah Buksur da, bugün içinde bulunulan zamanın ruhunu belirleyen üç temel kavramı olduğunu, bunların insan hakları, demokrasi ve özgürlük olduğunu ifade etti. Nevşehir Cumhuriyet Başsavcısı Necmettin Saygın da, insan haklarıyla mesleği gereği çok yakından ilgilendiğini ifade ede-

rek, 'Nevşehir'de böyle bir toplantının yapılmasından son derece memnunum. Bu toplantının faydalı olmasını ve amacına uygun olmasını diliyorum' dedi. Ürgüp Belediye Başkanı Fahri Yıldız da, insanın her şeye layık olduğunu, insanın hür olarak doğduğunu, yaşadığını ve öldüğünü söyleyerek, her insanın yaşama, seyahat etme, neslini devam ettirme ve dünya yönetimine katkıda bulunma hakkının olduğunu vurguladı. Doğu Türkistan'ı temsilen katılan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği Ankara Şube Başkanı Hayrullah Efendigil ise, 'Doğu Türkistan'da insan hakları ihlali işleniyor, ancak bütün dünya buna sessiz kalıyor. Çünkü oradaki ihlaller sadece Türk ve Müslümanlara karşı işleniyor. 1949'dan bu yana bölgede katledilenlerin sayısı milyonlarla ifade ediliyor. Doğu Türkistan'da yaşayan insanların da hür olarak yaşamaya hakkı vardır.' dedi. Efendigil 'Çin devletinin işlediği insan hak ve ihlallerini her ne kadar gizlemeye çalışsa da bunda eskisi kadar başarılı olamadığını, çünkü gelişen teknoloji ve iletişim araçlarının çokluğu nedeni ile olan bitenden an be an haberdar olabileceği gibi elde ettiğimiz her türlü bilgi ve belgeyi de sürekli Türk ve dünya kamuoyu ile paylaşıyoruz. Müslüman Uygur Türklerinin haklarını her zemin ve platformda dillendirme gayretinde olduklarını ve Doğu Türkistanlıların seslerini her ne şekilde olursa olsun dünyaya duyuracaklarını' söyledi. Sempozyuma, Lübnan, Tunus, Mısır, Katar, Irak, Filistin, Bahreyn, Suriye, Gürcistan, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Afganistan, Moğolistan, Moldova, Makedonya, Kosova, Yunanistan, Tataristan ve Romanya'dan temsilciler katıldı.

DOĞU TÜRKİSTAN ZULÜM ALTINDA RESİM SERGİSİ

14 Kasım Pazar günü Gökbayrak Dergisi Bursa temsilciliği tarafından Bursa Şehir Merkezinde Orhan Gazi Parkında 'Doğu Türkistan Zulüm Altında' konulu resim sergisi dergi tanıtımı ve basın açıklaması yapıldı. Gönüllü gençler tarafından binlerce bildiri dağıtıldı ve gün boyunca ilgilenen vatandaşlara tek, tek bilgilendirme yapıldı. Bursa halkı sergiye ve Doğu Türkistan meselesine yoğun ilgi gösterdi. Hak ve Eşitlik Partisi Gençlik Kolları başkanı İsmail Bağatır ve partili gençler tüm gün boyunca etkinliğe destek verdiler. Hepar Gençlik Kolları Başkanı İsmail Bağatır yaptığı açıklamada, "Filistin ve Afrika'daki Müslüman kardeşlerimize yardım toplanırken canını

dişine takan vatandaşlara ithafen, Unutulmama- lıdır ki Doğu Türkistan'da ki soydaşlarımız sadece Türk oldukları için değil aynı zamanda Müslüman oldukları için de katledilmektedirler dedi. Gökbayrak Bursa Temsilcisi Caner Kara, etkinliğin sonunda yaptığı basın açıklamasında geçen yıl Urumçi'de meydana gelen olaylara vurgu yaparak, basın kuruluşları ve siyasetçilerin ilgisizliğini kınadı. Soydaşlarımızın başına gelenlerin ve devam etmekte olan Çin işgalinin, unutulmasına müsaade etmeyeceklerini ve Doğu Türkistan öz-

gür kalana kadar haklı davalarından vazgeçmeyeceklerini dile getirdi.

21. YÜZYILDA TÜRK DÜNYASI ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

02-05 Aralık 2010 tarihleri arasında Prof. Dr. Zeki Velidi Togan anısına Türk Dünyası Uluslar arası Sempozyumu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Lefke şehrinde gerçekleştirildi.

Türk dünyasının 21. yüzyıldaki durumunu çeşitli yönlerden olumlu ve olumsuz yönler, fırsatlar ve tehditler, gerçekleştirilebilecek projeler ve geliştirilebilir yönlerin masaya yatırıldığı bu sempozyum her alanda işbirliğinin gerçekleştirilebileceğinin somut bir göstergesi olması bakımından ve özellikle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde gerçekleştirilmiş olması ile de ayrı bir önem taşımaktadır. Açılış konuşmasını K.K.T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Deriş EROĞLU'nun yaptığı sempozyuma Genel Başkanımız ve Dünya Uygur Kongresi Başkan Yardım-

cısı Sayın Seyit TÜMTÜRK katıldı. Sempozyumun açılışının hemen ardından Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU ve sempozyumun onur konukları ile görüşme imkânı bulan TÜMTÜRK Cumhurbaşkanı EROĞLU'na Dünya Uygur Kongresi Başkanı Rabiya KADİR'in selamlarını ileterek, Rabiya hanımın hayatını ve Doğu Türkistan mücadelesini konu alan "Ejderha Savaşçısı" adlı kitabını hediye etti. Sempozyumun ikinci günü düzenlenen 7. oturumunda "Sivil Toplum Kuruluşları" başlığında konuşmacı olarak katılan Sayın Seyit TÜMTÜRK "Doğu Türkistan'ın Durumu ve Bölgede Yaşanan Olayla-

rın Türk Dünyasına Yansımada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" konulu bir tebliğ sundu. Ayrıca sinevizyon aracılığı ile Doğu Türkistan'daki son durum yazılı ve görsel olarak davetlilere sundu. Doğu Türkistan konusunda birçok kişi ve kuruluşla bağlantılar sağlanarak ortak çalışmalar yapılması yönünde kararlar alınan sempozyum 5 aralık 2010 günü sona erdi. Bağımsız bir devlete sahip olmayan Türk Toplumları ve Topluluklarındaki gelişmeler izlenmeli, temel ve evrensel insan hak ve özgürlükleri başta olmak üzere, hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi sağlanmalıdır. Türk Dünyasının bir parçası olan Doğu Türkistan meşru ve yasal bir hak olarak gündeme getirilmeli ve bu bölge Çin ile Türkiye ve hatta Türk dünyasının köprüsü olarak değerlendirilmelidir. Doğu Türkistan meselesinin barışçıl ve uluslararası yaklaşımlarla çözülebilmesi, Çin ile ilişkilerin en yüksek seviyeye çıkarılmasını da sağlayacaktır. Bu sebeple söz konusu bölgedeki gelişmeler Türk Dünyası tarafından da ciddi olarak yakından takip edilmelidir.

TBMM BAŞKAN VEKİLİ SADIK YAKUT DUK TEMSİLCİLERİNİ MAKAMINDA KABUL ETTİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.) Başkan Vekili Sayın Sadık Yakut Dünya Uygur Kongresi (DUK) temsilcilerini mecliste bulunan makamında kabul etti. Dünya Uygur Kongresi adına DUK Başkan Yardımcısı Seyit Tümtürk ve DUK Teftiş Heyeti Üyesi Hayrullah EFENDİGİL'in ziyareti

oldukça sıcak ve samimi bir havada gerçekleşti. Bu ziyaretin önemi ise DUK temsilcilerinden birkaç gün önce Çin komünist partisi araştırma merkezi başkanı song chüyang ve beraberinde ki heyetin de Sadık Yakutu makamında ziyaret etmesi idi. Yakut Çin heyetini kabulünde Doğu Türkistan konusuna değinerek Doğu Türkistan'ın Türkiye için önemine dikkat çekerek. "Doğu Türkistan ve Uygur Halkının, Türkiye ile tarihi ve kültürel önemi büyüktür. Biz bu bölgeye büyük önem vermekteyiz. Uygurların refah ve huzurunu istemekteyiz. Hali hazırda Urumçi'de Türkiye'nin bir sanayi bölgesi kurmayı düşündüğünü" belirten Sadık Yakut ayrıca Uygur kardeşlerimiz Çin ile ilişkilerimiz de önemli bir köprü rolü üstlenmektedir dedi. Çin komünist partisi araştırma merkezi başkanı song chüyang ise bölgenin kalkınması ve refahı için çalışıldığını Uygurların ikili ilişkilerimizde ne derece büyük öneme sahip olduklarını bildiklerini ve Türkiye'nin bölge ile ilgili çalışmalarını da son derece memnuniyet verici olduğunu belirtti. Çin heyetinin ziyaretin hemen akabinde gerçekleşmesi nedeni ile büyük önem taşıyan ziyarette Çin heyetinin vermiş olduğu yanlış bilgileri silmek ve Doğu Türkistan'daki son durumu kendisine aktarmak adına oldukça verimli bir ziyaret oldu. Seyit Tümtürk; Sayın Yakut'un Çin heyetine Doğu Türkistan ve Uygurlar konusunda vermiş olduğu demeçten dolayı teşekkür ederek başladığı konuşmasında "Doğu Türkistan'da özellikle 5 Temmuz Urumçi olayları ve sonrasında yaşanan gelişmelerin bir nebze sevindirici yanı olmasına rağmen. Çin devletinin hala Uygur Türklerini yok etme ve sindirme politikasından vazgeçmediğini, Türkiye'nin ise gelişen Çin ilişkilerinde Doğu Türkistan konusunda daha da hassas ve korumacı politikalar üretmesi gerektiğine vurgu yaptı. Bu ziyaretlerin daha da güçlenerek ve artarak devam etmesi temennisinde bulunan DUK temsilcileri Sadık Yakut'a bu görüşmeden dolayı memnuniyetlerini ifade ederek ayrıldılar.

ŞARKI TÜRKİSTAN TARİHİ

Mehmet Emin BUĞRA
Çeviri : Gökbayrak

Ziyafette Tömür Beg Küçük Beg'e Size nasıl davranmamı istersiniz diye sordu. Küçük Beg sakin bir şekilde, bize nasıl davranacağını sen bilirsin, öldürürsen intikam almış olursun; serbest bırakırsan kendi faydanı gözetmiş olursun; ancak bizim için her iki durum aynı, çünkü biz kılıcımızı kuşandığımız günden beri ölüme hazırдық, diye cevap verdi. Tömür Beg bu cesaretli cevaptan etkilenerek onlara silah ve atlarını geri verdi ve onları Almalık'a gönderdi. Ondan sonra Tömür Beg ile Emir Hüseyin Semerkand'a döndü. Böylelikle Tömür Beg ve Emir Hüseyin Tüm Batı Türkistan, Afganistan'ın Kabil'e kadar olan kısmı ve Gazne'nin yansı üzerine genel bir hakimiyet kurdu. İlyas Hoca Oğlan Han tahta çıktığı günden itibaren, güçlü, düzenli ve tam silahlanmış ordusuyla Tömür Beg ve Emir Hüseyin'i mağlup ederek Batı Türkistan'ı mutlak surette ele geçirmeyi hedeflemişti. Tömür Beg ve Emir Hüseyin de yeniden kurduğu bu devleti için her zaman en güçlü ve sürekli bir tehlike olarak gördüğü İlyas Hoca Oğlan Han'a sürekli saldırdı ve zayıflatmaya çalıştılar. Bundan dolayı onlar, Batı Türkistan halkı ve Afganistan'daki Afgan ve Guri kabilelerinden oluşan büyük askeri güç ile Hicri 767'nin sonunda yola çıkarak Sirderya kenarına geldi ve nehri geçip Han'ın askerlerini mağlup ederek ilerlemeye başladılar. Diğer taraftan İlyas Hoca Oğlan Han düzenli ve tam silahlanmış büyük bir orduyla Almalık'tan yola çıktı ve her iki ordu Taşkent yakınlarında karşılaşarak savaşa hazırlandılar. Bu iki büyük askeri gücün özellikleri hakkında bazı tarih kitaplarında yazılan yorumları okurlara sunacağız:Tömür Beg'in askerleri sayı olarak İlyas Hoca Oğlan Han'ın askerlerinden fazlaydı. Ancak askeri nitelikte İlyas Hoca Oğlan Han'ın askerleri üstünlüğe sahiplerdi. Çünkü İlyas Hoca Oğlan Han'ın askerleri iyi askeri eğitim görmüş, disiplinli, iyi silahlanmış ve vatanlarına içten sadık idiler. Buna karşın Tömür Beg'in askerlerinde bu özellikler az idi. Tömür Beg'in askerlerinin esas kısmı askeri eğitimi olmayan fedailer, hiç savaşa katılmamış

Afgan ve Guri kabilelerinden oluşuyordu. Buna rağmen Tömür Beg, askerlerinin sayısal üstünlüğü ve manevi desteklere dayanarak savaşı kazanacağından şüphe etmiyordu. Ancak Tömür Beg bilgili ve deneyimli bir askeri şahıs olduğu için ordusundaki eksikliklerin farkındaydı. Sayıda az olsa da ordusundaki bazı askeri yeteneğe sahip insanlarla manevra yaparak zafer kazanacağını umuyordu.Savaş başlar başlamaz aniden hava bozuldu, şimşek, gök gürültüsü, yağmur ve fırtına ile her yeri karanlık kapladı. Savaş meydanı çamurla doldu. Savaş bu şartlarda akşama kadar devam etti ve önce Emir Hüseyin savaşı kaybederek kaçtı. Onun arkasından Tömür Beg de mağlup olarak geri çekildi. Ertesi gün Tömür Beg askerlerini toparlayarak tekrar hücumu hazırlandı. Şiddetli yağmur aynı şekilde devam etmekteydi. Böyle bir vaziyette İlyas Hoca Oğlan Han'ın askerleri Tömür Beg'in askerlerinin etrafını sardılar ve şiddetli bir çarpışma başladı. Çarpışma sonunda Tömür Beg'in askerlerinin çoğu öldü, Tömür Beg kaçarak Semerkand'a vardı. Tömür Beg'in iyiliğini gören Vekenüvisler ve onlardan olan bazı tarihçiler bu yenilginin şu iki sebepten meydana geldiğini savunmuştur: (1) Moğol sihirbazları sihir yaparak yağmur yağdırdı. (2) Emir Hüseyin cesaretsiz davranarak kaçtı. Tömür Beg Semerkand'de de askerlerini toparlayamadı. Halkı şehri korumaya teşvik etmek için, çok yakın zamanda güç toplayarak geri döneceğim diye söz vererek Yeşil Şehir'e gitti. İlyas Hoca Oğlan Han Tömür Beg'i kovalayıp gelerek Semerkand'ı muhasaraya aldı. Bunu duyan Tömür Beg şehri koruyabileceğini kestiremeyerek Yeşil Şehir'i bırakıp adamlarıyla kaçtı ve Amuderya'yı geçerek Belh'e yakın bir yere yerleşti. İlyas Hoca Oğlan Han Semerkand dışındaki tüm Batı Türkistan'ı ele geçirdi. Semerkand kalesinin dayanıklı ve halkın silahlı olmasından dolayı Semerkand ele geçirilemedi. Böyle bir durumda Doğu Türkistan'da büyük bir isyan çıktı. Han Semerkand çevresinde ve diğer yerlerde yeteri sayıda asker bırakarak Hicri 768'in sonunda Doğu Türkistan'a döndü.

Devamı gelecek sayıda...

KAYSERİ - İNCESU ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

Genişliyoruz!

Gelişiyoruz!

Sağlam Zemin
Demiryolu Servis Al
Cazip Arsa Fiyat
Altyapısı Hazır

Yabancı bir firmanın telep ettiği arsa ile birlikte Demiryolu Rampası (Tren İstasyonu) yapılması için 1.300.000 m2 'lik genişleme alanı oluşturduk.

Sanayi yapılaşmasına uygun sağlam zeminimiz, tamamlanmakta olan altyapımız ve cazip arsa fiyatlarımız ile Kayseri'de yatırım yapacaklar için iyi bir fırsat sunuyoruz.

Yatırım için bölgemizi tercih eden ve inşaata başlayan girişimcilerimizi tebrik eder, çalışmalarında başarılar dileriz.

KAYSERİ - İNCESU
ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ
MÜTEŞEBBİS TEŞEKKÜL BAŞKANLIĞI

Kayseri - Adana Devlet Karayolu
37. Km. 38560 İncesu / KAYSERİ
Tel : 0 352 698 65 90 - 91
Faks: 0352 698 65 98

www.incesuosb.org.tr
info@incesuosb.org.tr